

ULLA-MAIJA KOIVULA,
MARIA OHISALO, JUHO SAARI

KYSELYTUTKIMUS RUOKA-
AVUSTA TAMPEREELLA

”Tää on Tampereen paras paikka.”

Tampereen kaupunki

Talous- ja liiketoimintaryhmä
Tietotuotanto ja laadunarviointi

Aleksis-Kiven katu 14–16 C

PL 487

33101 Tampere

puh. 03 565 611

www.tampere.fi

© Ulla-Maija Koivula, Maria Ohisalo, Juho Saari ja Tampereen kaupunki

ISBN 978-951-609-689-9

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTO	7
	2.1 Kyselypaikat.....	7
	2.2 Aineiston keruu ja vastanneiden määrä	10
3	TULOKSET	14
	3.1 Taustatiedot	14
	3.2 Koettu hyvinvointi	18
	3.3 Huono-osaisuus ja luottamus.....	22
	3.4 Toimeentulotuki ja kokemukset avun saannista	24
	3.5 Toimeentuloturvaetuudet ja -palvelut	26
	3.6 Kokemukset ruokajakelusta	29
4	KAIKKEIN HUONO-OSAISIMMAT?	36
	4.1 Eroja eri ruokapaikkojen välillä	36
	4.2 Huono-osaisimmat ruoka-avun saajat.....	38
5	TULOSTEN TARKASTELUA	40
6	LÄHTEET	42
8	LIITE	
	Kyselylomake	43

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulun toteuttamassa kyselytutkimuksessa selvitettiin Tampereella ruoka-apua saavien asiakkaiden sosioekonomista taustaa, koettua hyvinvointia, tulonsiirtoja ja palvelujen käyttöä sekä kokemuksia ruokaavusta. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin kanssa. Kyselytutkimus on osa Itä-Suomen yliopiston johtamaa ja Kunnallisanalan kehittämissäätiön rahoittamaa valtakunnallista ruoka-apatutkimushanketta.

Kysely toteutettiin tammi-maaliskuussa 2013 kolmessa eri ruoanjakelupaikassa: RuokaNyssessä, Tampereen adventtiseurakunnassa ja Kaksi Denaria ry:ssä. Vastauksia saatiin yhteensä 352. Vastausprosentti oli 42,9.

Keskeiset tulokset

1. Ruoka-apua saavissa on miehiä 48 % ja naisia 52 %. Suurin osa on Suomen kansalaisia (93 %). Vastaajista runsas kolmasosa on yli 55-vuotiaita. Lähes puolet on suorittanut toisen asteen tutkinnon (48 %) ja korkea-asteen tutkinto on 20 %:lla vastaajista. Tyypillisimmin ruoka-avun saaja on työtön (46 %) tai eläkeläinen (33 %). Opiskelijoita vastaajissa on vain viisi prosenttia. Yksin asuvia vastaajissa on noin puolet. Lapsiperheiden osuus on lähes 30 %, mutta on merkittävää, että heistä puolet on yksinhuoltajaperheitä.
2. Tutkimukseen vastanneet ovat suhteellisen tyytyväisiä elämäänsä sekä fyysiseen ja psyykkiseen terveyteensä. Kuitenkin yksinäisyyttä, masentuneisuutta ja/tai nälkää kokee noin viidesosa melko usein tai jatkuvasti. Suurin hyvinvointivaje liittyy aineelliseen elintasoon. Pakollisten menojen jälkeen käytettävissä olevat tulot kuukaudessa ovat 43 %:lla 100 € tai sen alle. Kolme neljäsosaa kokee tulojensa olevan riittämättömät menoihinsa nähden ja 89 % pitää ruoka-apua välttämättömänä pärjäämiselleen. Tyypillisimmin toimeentulo koostuu toimeentulotuesta, työttömyysturvasta tai eläkkeestä sekä asumistuesta. Opintotukea saavia on noin kymmenesosa.
3. Vastaajista noin puolet on käyttänyt sosiaalitoimen ja/tai työvoimatoimiston palveluja ja vajaa 30 % Kelan palveluja viimeisen kahden kuukauden aikana. Mielenterveystoimiston palveluja on käyttänyt 17 % ja päihdepalveluja 10 %.
4. Ruoka-apua hakee 59 % vähintään kaksi kertaa kuukaudessa ja 22 % kerran kuukaudessa. Useimmiten ruoka-apua haetaan vain yhdestä jakelupaikasta. Ruoka-apuun ollaan hyvinkin tyytyväisiä: 80 % pitää ruoka-avun järjestelyjä hyvänä ja 72 % pitää ruoan tasoa laadukkaana. Ruoan hakeminen on nöyryyttävä kokemus noin kolmasosalle. Lähes puolelle ihmisten tapaminen ruokajonossa on tärkeää, neljäsosalle sillä ei ole merkitystä.

Ruoka-avussa käyvät ovat kyselypaikasta ja jakelumudosta (tarve- tai eitarveharkintainen) riippumatta pienituloisia tai tulonsiirtojen varassa eläviä henkilöitä, joiden pärjäämiselle ruoka-apu on usein välttämätöntä ja tukee arjessa selviytymistä.

1 JOHDANTO

Leipäjonot ilmestyivät kaupunkien katukuvaan lähes parikymmentä vuotta sitten, kun Suomessa alettiin jakaa ruokakasseja Euroopan unionin ruoka-apuohjelman kautta. EU:n ruoka-avun lisäksi kaupat ja tukut lahjoittavat päiväyksiltään vanhaksi menevää ruokaa eri järjestöille, jotka jakavat sitä eteenpäin maamme lukuisissa leipäjonoissa. Ruoka-apu ei siten jäänytkään väliaikaiseksi 1990-luvun laman ilmiöksi vaan vakiintui yhdeksi täydentäväksi sosiaaliturvan muodoksi.

Ruokapankki on muodostunut yleiskäsitteeksi moninaisille erilaisille aineellisen avun muodoille. Ruokapankeilla voidaan tarkoittaa USA:sta ja Iso-Britanniasta tuttuja ”ruokahyllyjä”, jossa kuka tahansa voi asioida anonyymisti. Kirkon ruokapankit toimivat kiinteässä yhteistyössä seurakuntien diakoniatyön kanssa. Näiden lisäksi lukuisat eri järjestöt, sekä uskonnolliset, aatteelliset että erilaiset asiakas- ja muut kansalaisjärjestöt järjestävät joko säännöllistä tai ajoittaista ruoka-apua. (Hänninen et al. 2008, 7-8.)

Kirkon tilaston mukaan vuonna 2011 jaettiin yli 102 000 ruokakassia pelkästään diakoniatyön kautta. Kun tähän lisätään moninaisten muiden vapaaehtoistoimijoiden ja järjestöjen kautta kanavoituva ruoka-apu, määrä saattaa olla kaksinkertainen.

Ruoka-avusta tehty tutkimus on melko vähäistä suhteessa ilmiön laajuuteen. Ruoka-avun hakijoiden profilista ei pystytä aiempien tutkimusten perusteella tekemään valtakunnallisia yleistyksiä, sillä käytetyt aineistot ovat olleet kooltaan rajallisia ja toteutettu pääosin laadullisin menetelmin (Karppinen 2012, 26).

Itä-Suomen yliopiston johtamassa kansallisessa ruoka-apatutkimuksessa selvitetään ensimmäistä kertaa laajamittaisesti ruoka-avun asiakkaiden hyvinvointia, palvelujen ja etuuksien käyttöä sekä heidän näkemyksiään ruoka-avusta. Itä-Suomen yliopiston professori Juho Saaren johtama tutkimus alkoi pilottina Kuopiosta vuoden 2011 lopulla. Tutkimusta on jatkettu vuoden 2012 sekä kevättalven 2013 aikana keräämällä tutkimusaineistoa samalla kyselylomakkeella muista suurista kaupungeista, Espoossa, Helsingissä, Vantaalla, Turussa, Porissa, Mikkelissä, Jyväskylässä, Lahdessa ja Tampereella. Kuopion ja pääkaupunkiseudun raportit ovat valmistuneet syksyllä 2012. (Saari et al. 2012 & Turunen et al. 2012.) Turun, Jyväskylän ja Mikkelin raportit ovat valmistumassa kevään 2013 aikana. Lisäksi tutkija Maria Ohisalo tekee väitöskirjaa valtakunnalliseen aineistoon perustuen.

Tutkimushankkeessa saadaan ensimmäistä kertaa systemaattisesti kerättyä määrällistä aineistoa leipäjonoissa käyvien sosioekonomisesta tilanteesta, koe-tusta hyvinvoinnista ja yhteiskunnallisista asenteista. Tutkimus avaa siten kuvaa suomalaisesta huono-osaisuudesta ja korjaa ennakkoluuloja ja mielikuvia ruokajonon asiakkaita. Ruokajonot ovat köyhyyden näkyvä muoto monessa kaupungissa ja kertovat osaltaan suomalaisen sosiaaliturvan riittämättömydestä, mutta myös elintarvikejärjestelmämme ongelmista. Ruokaa heitetään pois

niin kaupoissa, ravintoloissa kuin kodeissakin enemmän kuin koskaan aiemmin. (Silvennoinen et al. 2012.)

Tampereen ruoka-apu -tutkimus toteutettiin Tampereen ammattikorkeakoulun toimesta tammi-maaliskuussa 2013. Tampereen aineisto koostuu 352 vastatusta kyselylomakkeesta kolmesta eri ruoanjakelupaikasta, RuokaNyssestä, Tampereen adventtiseurakunnasta ja Kaksi Denaria ry:stä. Vastaavaa määrällistä kartoitusta ei ole aiemmin tehty.

Tutkimusaineisto kerättiin Itä-Suomen yliopiston kehittämällä strukturoidulla kyselylomakkeella. Kyselytiedon keruun ruoanjakelupaikoilla suorittivat sosionomi (AMK) opiskelijat Sanna Elonen, Sannamari Hangaslammi, Markku Hokkanen, Sini Jäntti, Annu Kontkanen, Hanna Niemi, Siru Saarijärvi ja Aila Äijö sosiaalialan yliopettaja Ulla-Maija Koivulan johdolla. Opiskelijat tallensivat lomakkeiden vastaukset tilasto-ohjelmaan sekä kirjasivat kyselyn aikana tekemiään havaintoja ja keskustelumuistiinpanoja raporttia varten. He myös kirjoittivat alustavat kyselypaikkojen esittelytekstit.

Kaikki ruoanjakelupaikat suhtautuivat tutkimukseen kiinnostuneesti ja mahdollistivat kyselyn suorittamisen ja kyselijöitten toiminnan sekä auttoivat tutkimuksen ennakkoinformoinnissa asiakkailleen. Ruoka-avun asiakkaatkin suhtautuivat kyselijöihin positiivisesti, myös sateessa, tuulessa ja pimeässä. Heille ja ruokapankeille sydämellinen kiitos!

Tässä raportissa on esitetty kootusti kyselytutkimuksen tulokset. Koko aineiston tulosten jälkeen tarkastellaan lähemmin eroja eri ruoanjakelupaikkojen suhteen niiltä osin kuin ne ovat tilastollisesti merkittäviä. Lisäksi tarkastellaan ruoka-apua usein ja säännöllisesti käyttävien taustaa ja sosiaalista tilannetta. Tarkempia analyyseja aineistosta tehdään jatkotutkimuksina opinnäytetöissä. Suunnitteilla on lapsiperheitä sekä yli 65-vuotiaiden tilannetta koskevat tarkastelut.

Kiitokset RuokaNyssele, Tampereen adventtiseurakunnalle, Kaksi Denaria ry:lle ja Tampereen kaupungille, jotka mahdollistivat Tampereen ruoka-apututkimuksen toteuttamisen. Erityinen kiitos kuuluu Katariina Myllärille RuokaNyssestä, Anne Harjulle Tampereen adventtiseurakunnasta ja Leena Sundille ADRA Finland säätiöstä, Eino Hentilälle Kaksi Denaria ry:stä sekä tutkimus- ja arviointipäällikkö Sari Mäntylälle, suunnittelija Päivi Juuriselle ja suunnittelupäällikkö Maritta Närhelle Tampereen kaupungilta. Kiitos myös Anna Saloselle Helsingin yliopistosta, joka antoi arvokkaita vinkkejä ruokapankeista Tampereella, joihin hän on perehtynyt oman väitöskirjansa aineistohankinnan puitteissa.

Tutkimusraportin koostamisesta vastasi yliopettaja Ulla-Maija Koivula yhdessä tutkija Maria Ohisalon ja professori Juho Saaren kanssa. Raportin teknisestä toimittamisesta julkaisuksi vastasi suunnittelusihteeri Eliisa Helander.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTO

2.1 Kyselypaikat

Yhteistyö Tampereen kaupungin kanssa aloitettiin vuoden 2012 lopulla, jolloin kaupunki päätti lähteä mukaan Itä-Suomen yliopiston johtamaan valtakunnalliseen ruoka-apatutkimukseen. Tampereen ammattikorkeakoulun ja Tampereen kaupungin kanssa solmittiin sopimus tutkimuksen käytännön toteuttamisesta tammikuussa 2013. Tutkimuksen teko kytkettiin osaksi sosionomi (AMK) opiskelijoiden tutkimustyön perusopintoja.

Tampereen ruoanjakelupaikkoja selvitettiin tammikuun 2013 puolella välissä. Tavoitteena oli saada mukaan sellaisia tahoja, jotka jakavat ruokaa haettavaksi kotiin. Tampereella ruoka-apua toteutetaan myös siten, että tarjolla on ilmainen tai edullinen ateria. Näin tekevät esimerkiksi monet seurakunnat, Päiväkeskus Musta Lammas, työttömien yhdistykset ja Tampereen baptistiseurakunta.

Evangelisluterilaisten seurakuntien RuokaNysse valikoitui tutkimuksen toteutuspaikaksi heti alussa, sillä se on yleisesti tunnetuin ilmaisuokaa jakava taho. Koska RuokaNysse toimintatapa poikkeaa perinteisestä ”leipäjonosta”, mukaan haluttiin myös jakelupaikkoja, joihin voi tulla hakemaan ruokaa vapaasti ilman tarpeen ennakoarviota. Tampereen adventtiseurakunta sekä Kaksi Denaria ry löytyivät mukaan Helsingin yliopiston tohtoriopiskelija Anna Salosen avulla.

Seuraavassa kuvataan lyhyesti kunkin ruokapankin taustaa ja toimintaa.

RuokaNysse on osa Tampereen evangelisluterilaisten seurakuntien ruokapankkitoimintaa. Tampereen seurakunnat perustivat ruokapankin vuonna 1995, ensimmäisenä Suomessa. EU-ruokaa alettiin jakaa seuraavana vuonna eli 1996. (Hiilamo et al., 2008, 116.)

Alkuun ruoka kuljetettiin keskusvarastolta seurakuntiin, joista diakoniatyöntekijät jakoivat ruokakassit tarvitseville. Marraskuusta 2008 alkaen ruoanjakelu on toteutettu RuokaNysseä kautta. RuokaNysseä toimii entinen kauppa-auto, joka kiertää neljänä päivänä viikossa ympäri Tamperetta. RuokaNysseällä on vakio-reitti ja kaikkien jakelupysäkkien kiertämiseen menee kaksi viikkoa, minkä jälkeen kierros alkaa alusta. Nysse käy samalla pysäkillä siis joka toinen viikko. Tiedon pysäkeistä ja aikataulusta asiakas saa samalla kuin asioimiskortin RuokaNysseen.

RuokaNysseen asiakkaat tulevat oman seurakuntansa diakoniatyön kautta. Aikaa ei tarvitse varata, vaan voi mennä diakoniatyöntekijän vastaanotolle. Diakoni kartoittaa tilanteen, neuvoa tarvittaessa hakemaan toimeentulotukea, asumistukea tai muita etuuksia ja kertoo seurakunnan järjestämistä muista mahdollisista palveluista. Diakoni antaa asiakkaalle lipukkeen, jonka näyttämällä asiakas voi kerätä itselleen ruokakassin Nyssestä. Perheille kasseja myönnetään kaksi tai useampia. Kassi sisältää noin kymmenen tuotetta, jotka asiakas valit-

see itse Nyssen hyllyiltä. Asiointikortti RuokaNysseen annetaan kahdesta kolmeen käyntikertaa varten. Käytäntö on osoittanut, että pidemmiksi ajoiksi aneetuista ruoka-apuluvista suurin osa jätetään käyttämättä (Mylläri 2013).

Kuuluminen seurakuntaan ei ole edellytys palvelun saamiselle. Palvelusta tiedotetaan verkkosivuilla, seurakunnan tiedotteissa, Kirkkosanomissa ja pari kertaa vuodessa RuokaNysse on myös esillä Keskustorilla Moron peräkonttikirppista-pahtuman yhteydessä.

Puolet RuokaNyssen lahjoittamasta ruoasta on EU-ruokaa ja toinen puoli koostuu seurakuntayhtymän rahoituksella ostetusta ruoasta sekä kauppojen lahjoituksista. Pääasiallinen lahjoitustuote on leipä.

Ruoka pakataan autoon keskusvarastolla Nekalassa. Auton toiminnasta vastaa kaksi palkattua työntekijää sekä viidestä kuuteen aktiivista vapaaehtoista. Nysseessä on kuljettajan lisäksi paikalla yksi vapaaehtoinen, joka auttaa asiakkaita kassien keräämisessä sekä tarvittaessa bussin rappusissa.

Asiakkaita käy keskimäärin 350–400 viikossa ja vuosittain ruoka-apua saa noin 3000 taloutta. Kävijämäärä on seurakunnan toimijoiden mukaan tasaisesti lisääntynyt koko RuokaNyssen toiminnan aikana. Asiakaskunta on muutoin pysynyt samanlaisena, mutta opiskelijoiden määrä on hieman lisääntynyt. (Mylläri 2013.)

ADRA Finland säätiö (aiemmin Avustuspalvelu ADRA) aloitti EU-ruoanjakelun vuonna 1997. Kuluvana vuonna ADRA Finland säätiö jakaa adventtiseurakuntien kautta EU-ruokaa 32 paikkakunnalla.

Tampereella EU-ruokaa jaettiin ensimmäisen kerran vuonna 1997 kertaluonteisesti, mutta säännöllinen jakelu on aloitettu vuodesta 2001. **Tampereen adventtiseurakunta** jakaa ruokaa kerran kuukaudessa jokaisen kuukauden ensimmäisenä keskiviikkona. Jakelusta ilmoitetaan Tamperelainen-paikallislehdessä sekä seurakunnan ilmoitustaululla. Osa tulee paikalle tuttavien neuvosta. Ruoanhakijoitten määrä vaihtelee kerrallaan muutamasta kymmenestä jopa sataan. Kyselyn suorittamisen aikaan helmikuussa 2013 oli käsitys, että jakelupäivä on viimeinen kuluvana keväänä, koska varasto oli loppumassa ja siten paikalla oli lähes sata hakijaa.

Vuoden 2012 aikana ruokakasseja jaettiin noin 800. Kukin hakija saa yhden EU-ruokakassin. Hakijalta, jota ei tunneta ennestään, pyydetään todiste vähävaraisuudesta. Tällaiseksi käy esimerkiksi opiskelijakortti, todiste työttömyydestä, työttömyysturvapäätöksestä tai toimeentulotuesta, eläkepääätös tai eläkekortti.

Vuonna 2012 Suomeen saatiin vain kolmannes halutusta EU-ruokamäärästä. Hakijoitten määrä on kuitenkin pysynyt samana. Adventtiseurakunnasta kerrotaan, että Tampereellakin hakijoitten määrä on tasaisesti lisääntynyt ja että hakijoissa erityisesti yksinäisten vanhusten ja opiskelijoitten määrä on kasvanut. Myös maahanmuuttajia on aiempaa enemmän.

Syitä hakijamäärän kasvuun voi olla monia. Tietoisuuden lisääntyminen ja kynnyksen hakea apua on ehkä madaltunut. ADRA Finland säätiön kotimaan työn koordinaattorin näkemys on, että avun tarve on todellinen ja lähes jokaviikkoinen. Pelkoa herättää ajatus, että EU-ruoan saanti loppuu. (Sund 2013.) Kyselypäivänä Tampereella jonottajat kyselivätkin tietoja muista jakelupaikoista muun muassa meiltä kyselyn suorittajilta.

Kaksi Denaria ry saanut nimensä Raamatun kertomuksesta, jossa laupias samarialainen auttaa rosvojen pahoinpitelemää miestä muiden kävellessä pysähtymättä ohitse. Samarialainen vie miehen majataloon, antaa majatalon isännälle kaksi denaria sanoen: *”Hoida häntä. Jos sinulle koituu enemmän kuluja, minä korvaan ne, kun tullen takaisin.”* Kertomuksessa korostuu lähimmäisestä huolehtiminen ja myötätunnon osoittaminen, jotka ovat myös Kaksi Denaria ry:n toiminta-ajatukset.

Kaksi Denaria ry perustettiin vuonna 1996. Vuodesta 2004 lähtien yhdistys on järjestänyt ruoka-jakelua, ensin kaksi kertaa viikossa, nyt jo kolme kertaa viikossa. Kaksi Denaria on auki maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin. Epilän tilojen lisäksi ruokajakelua on Hervannassa ja Kämmenniemessä.

Epilässä ovet avataan kello kymmenen aamulla, jolloin ensimmäiset asiakkaat saapuvat paikalle. Vapaaehtoiset työntekijät pitävät talossa kahvilaa ja kirpputoria. Kello 13.00 ohjelmassa on hengellinen hetki, johon osallistuminen on vapaaehtoista eikä osallistuminen ole edellytyksenä ruokakassin saamiselle. Hengellinen tilaisuus kestää noin tunnin, jonka jälkeen jaetaan ruokakassin vuoronumerot. Numerot jaetaan ensin tulojärjestyksessä, jonka jälkeen avataan ovet ja jaetaan numerot uusille tulijoille.

Ruoat saadaan neljästä eri kaupasta Tampereelta. Tuotteet toimitetaan autolla paikan päälle ja Kahden Denarin työntekijät lajittelevat ruoat omille paikoilleen sekä poistavat tuoretuotteista huonoksi menneet. Noin puoli neljään mennessä iltapäivällä kaikki halukkaat ovat saaneet kassinsa ja paikka sulkee ovensa. Jokaiselle riittää ruokaa eikä kenenkään tarvitse lähteä kotiin tyhjin käsin.

Päivästä riippuen kävijämäärä vaihtelee 100–140 henkilön välillä. Viikossa kaikkiaan noin 300–400 henkilöä saa ruoka-apua Kaksi Denaria ry:stä. Tämän lisäksi vapaaehtoiset vievät ruoka-apua kotiin sellaisille, jotka eivät pääse jakelupaikoille. Kahdesta Denarista kerrotaan, että viimeisen vuoden sisällä kävijöiden määrä on merkittävästi lisääntynyt. Toimijoiden arvion mukaan erityisesti on kasvanut nuorten ja toisaalta ikäihmisten osuus. (Hentilä 2013.) Kaksi Denaria ry ei mainosta toimintaansa mitenkään, joten tieto ruoka-avusta kulkee yhdistysten jäsenten ja ruoka-apua saaneiden kautta.

2.2 Aineiston keruu ja vastanneiden määrä

Ruoanjakelupaikoille toimitettiin ennakkotiedotteita tutkimuksen toteuttamisesta ja sen aikataulusta. Ennakkoinformaatiossa kerrottiin tutkimuksesta, sen tavoitteesta ja aikataulusta. RuokaNyssessä infolappu oli teipattu bussin ikkunaan kahden viikon ajan. Adventtiseurakunnalla infolappu oli jakelupaikan seinässä ja siitä tiedotettiin seurakunnan verkkosivuilla. Kaksi Denaria ry:ssä infolappuja oli jaossa tilan pöydillä.

Ruoanjakelupisteiden kanssa sovittiin kyselyn aloittamispäivät ja sen arvioitu kesto.

RuokaNyssen keräys aloitettiin 28.1.2013 ja viimeisen kerran kyselyä tehtiin 19.2.2013. Kyselyä tehtiin RuokaNyssen pysähtymispaikoilla. Vastajat täyttivät lomakkeen joko odottaessaan vuoroaan bussiin tai tullessaan takaisin. Bussissa ei ole tilaa siten, että sitä olisi voinut käyttää lomakkeitten täytössä.

Lomaketta pyrittiin tarjoamaan kaikille ruoanhakijoille, mutta joillakin kiireisimmillä pysäkeillä tähän ei aina pystytty. Vastausprosentti laskettiin suhteessa ruoanhakijoiden määrään. Vastausprosentti Nyssessä vaihteli 22–75 %:n välillä. Matalin vastausprosentti tuli päivänä, jolloin vihmoi jäätävää tihkua ja tuuli. Keskimääräinen vastausprosentti oli noin 40 %.

Tampereen adventtiseurakunnan jakelupisteessä kysely suoritettiin 4.2.2013. Kuten todettiin, Tampereen adventtiseurakunta jakaa ruokaa vain kerran kuu-kaudessa. Ruoanhakijoiden jono oli pitkä, mutta kyselijöitä oli paikalla useita, jolloin lomaketta saatiin tarjottua kaikille. Vastausprosentti kohosikin 53,1 %:iin.

Kaksi Denaria ry:ssä kyselylomaketta pystyttiin jakamaan ja sitä voitiin täyttää sisätiloissa. Kysely toteutettiin kahtena päivänä tammi-helmikuun vaihteessa Epilässä. Ruuhkaisuudesta johtui, ettei osalle ehditty tarjota lomaketta vastattavaksi. Ensimmäisellä kyselykerralla vastausprosentti oli 68 %, toisella kerralla enää 18 %. Tämä johtui siitä, että monet kertoivat vastanneensa jo aiemmin. Lisäksi Kaksi Denaria ry vei lomakkeita toiseen jakelupisteeseensä Kämmeniemeen, jossa käy päivittäin keskimäärin 20 henkilöä. Täältä vastauksia saatiin 15. Kaksi Denaria ry:n osalta vastausprosentti on hieman alle 50 %.

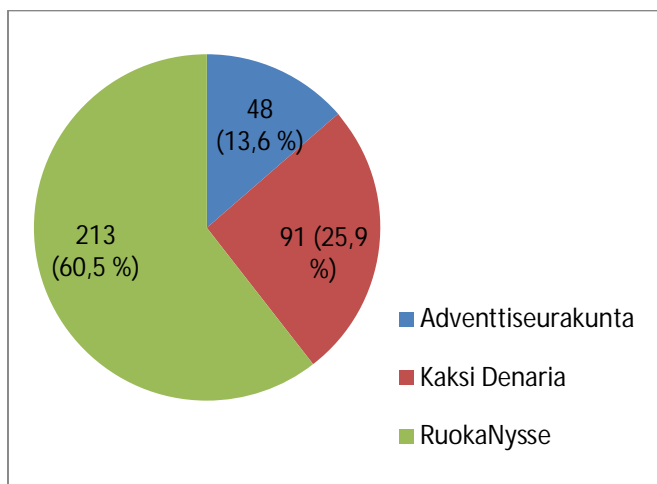
TAULUKKO 1. Kyselypaikat ja vastausprosentit

	<i>Kävijät</i> N	<i>Vastanneet</i> N	<i>Vastaus- prosentti</i> %
RuokaNysse¹			
Lamminpää	41	9	22,0
Tesoma	108	31	28,7
Lielähti	34	8	23,5
Pyynikki	67	31	46,3
Kämmenniemi	7	4	57,1
Pispala	42	16	38,1
Atala	9	5	55,6
Hatanpää	18	9	50,0
Kaukajärvi	41	20	48,8
Uusikylä	18	11	61,1
Messukylä	11	5	45,5
Hervanta	68	31	45,6
Kaleva	16	12	75,0
Linnainmaa	23	8	34,8
Viinikka	29	17	58,6
Yhteensä	532	217	40,8
Kaksi Denaria			
Epilä	94	65	69,1
Epilä	77	14	18,2
Kämmenniemi	20	15	75,0
Yhteensä	191	94	49,2
Adventtiseurakunta	98	52	53,1
Kaikki yhteensä	821	363	44,2
Hylätyt lomakkeet		11	
Hyväksytyt lomakkeet / Lopullinen vastausprosentti		352	42,9

¹ Muutama RuokaNysse:n pysähtymispaikka jäi pois kyselystä aikataulullisista syistä. Nämä alueet olivat Kalkku, Härmälä, Peltolampi ja Aitolähti.

Menettelynä kaikissa kyselypaikoissa oli, että lomake täytetään paikan päällä eikä sitä annettu kotiin täytettäväksi. Osa pyysi, että kyselyn sijaan voitaisiin haastatella suullisesti. Oli kylmä, lukulasit olivat jääneet kotiin tai muutoin tuntui helpommalta vastata suullisesti. Näin tehtiin aina, kun pyydettiin.

Kansallisessa tutkimuksena tavoitteena oli saada vähintään 300 vastausta kustakin mukana olevasta kaupungista. Tampereelta saatiin kerättyä kaikkiaan 363 täytettyä lomaketta, mutta näistä 11 oli hylättävä, koska ne oli täytetty erittäin puutteellisesti (esimerkiksi taustatiedot puuttuivat kokonaan tai usea kysymysryhmä oli jäänyt kokonaan vastaamatta) tai vastauksissa oli paljon epäselvyyksiä esimerkiksi kielitaidon puutteen vuoksi. Lopullinen hyväksytyjen lomakkeiden määrä on 352 ja vastausprosentti noin 43 %. Lopullisessa aineistossa RuokaNyssestä on vastaajia 213, Kahdesta Denarista 91 ja Adventtiseurakunnalta 48.

KUVIO 1. Vastaajien määrä kyselypaikoittain, N ja % (N=352)

Kyselylomakkeita oli suomen, englannin ja venäjänkielillä. Osa vastaamisesta kieltäytymisestä johtui siitä, että kielitaito ei riittänyt. Sama ilmiö havaittiin Kuopion tutkimuksessa (Saari et al. 2012, 9). Eniten Tampereella toivottiin arabian- ja persiankielisiä lomakkeita.

Yksikään ruoanhakija ei suhtautunut kyselijöihin vihamielisesti tai epäystävällisesti. Tutkimuksesta oltiin kiinnostuneita ja joku kyselikin, missä tiedot julkistetaan.

"Mä ainakin haluan täyttää sen lomakkeen, kun mä en saa mistään mitään."

"Kyllähän me ihan mielellään tällaiset laput täytellään. Kehittämässäkö te ootte tätä toimintaa? Aina on hyvä jos kehitystä saadaan aikaan."

Kieltäytymistä selitettiin kielitaidon puutteella, kiireellä, sairaudella tai todettiin, "ettei halua nyt vastata". Lomake tuntui joistakin vastaajista liian pitkältä tai se koettiin "viranomaistoimeksi".

"Ettekai te oo mitään viranomaisii?"

"Mää en jaksa enää täyttää tätä. Tulee rytmihäiriöitä kun joutuu ajatteleen."

Vastaamisesta palkkioksi (ja välillä muutenkin) annettiin makeisia, mitkä otettiin iloisesti vastaan.

"Näistähän meidän lapset saa juhlaa moneksi päiväksi."

3 TULOKSET

Kyselytutkimuksen tulokset esitetään tiiviisti ja perusjakaumiin keskittyen. Tutkimuksessa keskeiset teema-alueet ovat ruoka-apua saavien tausta, koettu hyvinvointi, käytetyt palvelut ja saadut toimeentuloturvaetuudet sekä kokemukset ruokajakelusta. Jakaumia tarkastellaan iän suhteen samoin kuin on tehty aiemmissa Kuopion ja pääkaupunkiseudun tutkimuksissa. (Saari et al. 2012 & Turunen et al. 2012.)

3.1 Taustatiedot

Kyselyssä selvitettiin vastaajien taustatietoja, kuten sukupuolta, ikää, perheen kokoa, kansalaisuutta, koulutustasoa, työtilannetta sekä kuukaudessa käytössä olevien tulojen määrä pakollisten menojen jälkeen.

Vastaajista 48 % oli miehiä ja 52 % naisia. Tosin tämä kysymys herätti yhden kommentin:

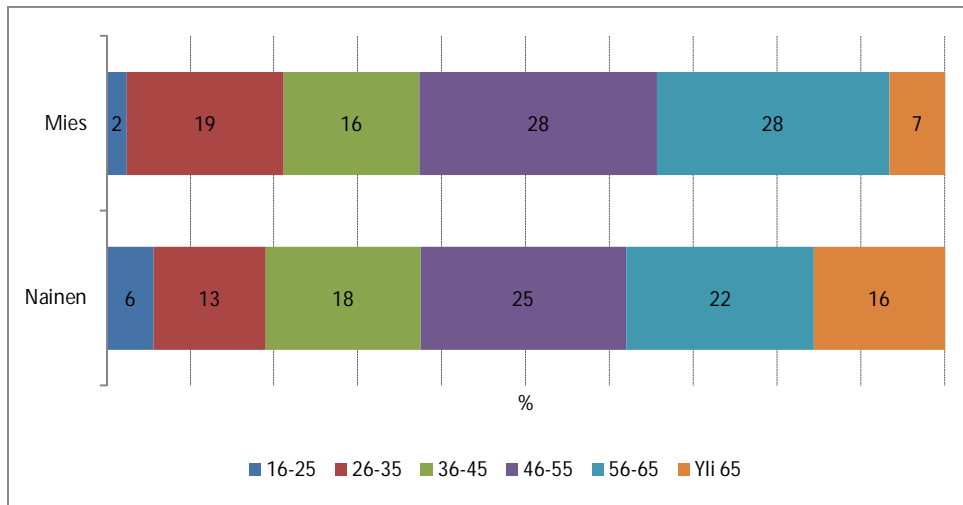
”Mielestäni sukupuolissa pitäisi olla myös esim. vaihtoehto ”muu”. On paljon ihmisiä jotka eivät koe kuuluvansa sen enempää mies- kuin nais-kategoriaankaan.”

Suurin osa vastaajista oli Suomen kansalaisia, 93,3 %. Muiden maiden kansalaisia oli 6,7 %. Suhteellisesti eniten ulkomaan kansalaisia oli hakijoista ikäryhmässä 56–65-vuotiaat, mutta ikäryhmäerot eivät olleet tilastollisesti merkittäviä, vaan ulkomaankansalaisia oli kaikissa ikäryhmissä, samoin kaikissa ruoanjakelupaikoissa.

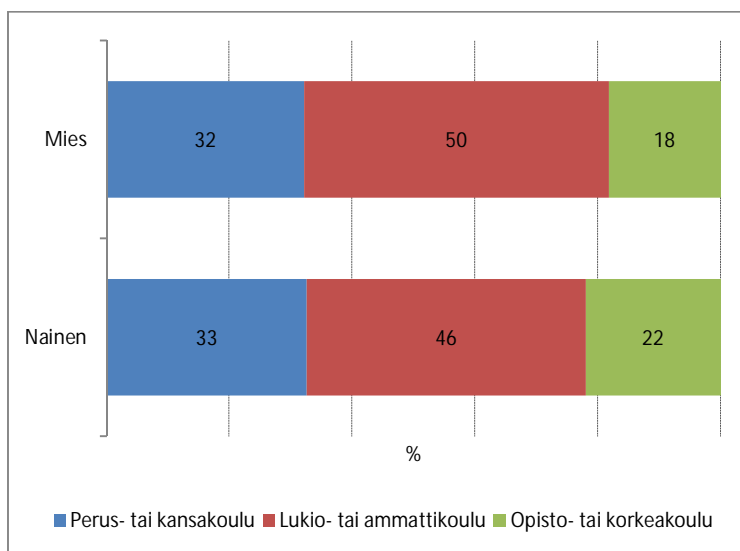
Mikäli kyseessä oli kaksoiskansalaisuus niin vastaajat tilastoitiin suomalaisiksi, kuten oli tehty myös pääkaupunkiseudun tutkimuksessa (Turunen et al. 2012, 10). Sukupuoli- tai kansalaisuusjakauma ei eronnut tilastollisesti merkittävästi eri ruoanjakelupaikkojen suhteen.

Ruoanjakelussa käyvien maahanmuuttajien osuus on todellisuudessa suurempi, sillä vastaamisesta kieltäytyi suhteessa enemmän maahanmuuttajia suomalaisiin verrattuna. Syynä oli erityisesti puutteellinen kielitaito. Joku olisi halunnut lomakkeen kotiin täytettäväksi, jotta lapset olisivat avustaneet vastaamisessa. Kaikkiaan vuonna 2011 Tampereen ulkomaalaisten kansalaisten osuus oli 4 %, joten ruoka-avun saajissa heidän osuutensa on arviolta lähes kaksinkertainen, kun ottaa huomioon todennäköisesti suuremman katoprosentin.

Ruoanjakelun asiakaskunta painottuu selkeästi vanhempiin ikäluokkiin. Yli 55-vuotiaita vastaajia oli noin 36 % kaikista vastaajista. Alle 25-vuotiaiden osuus oli pienin, vain 4 % koko aineistosta. Naisten osuus oli miehiä suurempi sekä nuorimmassa (alle 25 vuotta) että vanhimmassa (yli 65 vuotta) ikäluokassa. Suurin ikäluokka oli 46–55-vuotiaat (26,4 %), toiseksi suurin 56–65-vuotiaat (24,6 %) ja kolmanneksi suurin 36–45-vuotiaat (17,5 %).

KUVIO 2. Vastaajien ikä ja sukupuoli, % (N=345)

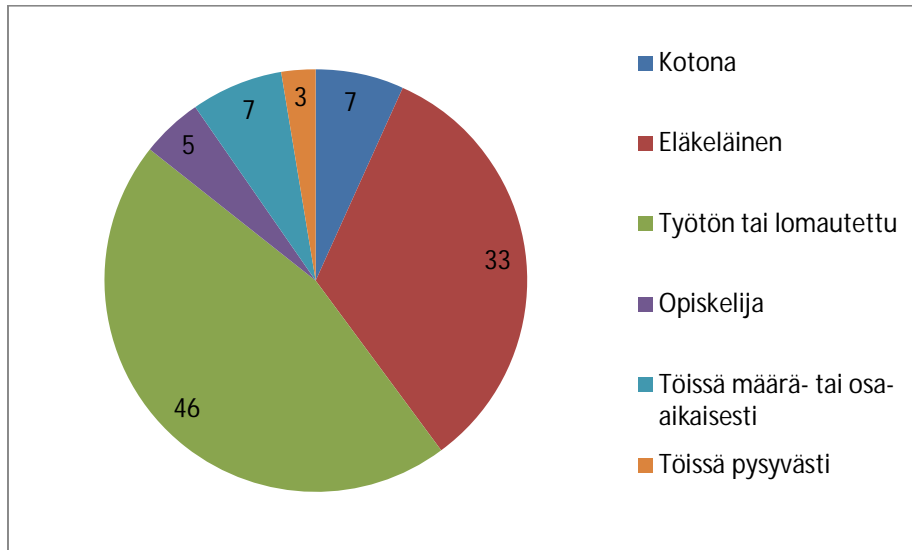

KUVIO 3. Vastaajien koulutustausta ja sukupuoli, % (N=343)

Suurin osa vastaajista oli käynyt lukion tai ammattikoulun (47,7 %). Kansa- tai peruskoulun tasoinen koulutus oli noin 30 %:lla ja opisto- tai korkeakoulutasoinen koulutus 20,4 %:lla. Tulokset ovat samansuuntaisia pääkaupunkiseudun tulosten kanssa. Tosin pääkaupunkiseudun aineistossa opisto- tai korkeakoulutaustaisia ruoanhakijoita oli suhteessa vieläkin enemmän, 30 % (Turunen et al. 2012, 10). Tulos kumoo yleisen ennakkoluulon, että ruokajonossa olisi vain matalan koulutustason omaavia henkilöitä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna matalin koulutustaso oli yli 65-vuotiailla, joista 53 %:lla oli vain kansa- tai peruskoulutausta. Mutta toisaalta, kaikissa ikäryhmissä oli opisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita.

Vastaajista 46 % oli työttömänä tai lomautettuna ja 33 % eläkkeellä. Opiskelijoita aineistossa oli 5 %. Töissä osa- tai määräaikaisesti oli 7 %, samoin kuin ko-

tona olevia, 7 %. Töissä pysyvästi oli 3 %. Mikäli vastaaja oli valinnut sekä vaihtoehdon ”opiskelija” ja ”töissä määrä- tai osa-aikaisesti”, vastaus tulkittiin pääasiallisen statuksen mukaan, eli opiskelijaksi. Samoin, mikäli vastaaja oli rennastanut sekä vaihtoehdon eläkeläinen että vaihtoehdon ”töissä määrä- tai osa-aikaisesti”, vastaus koodattiin eläkeläiseksi.

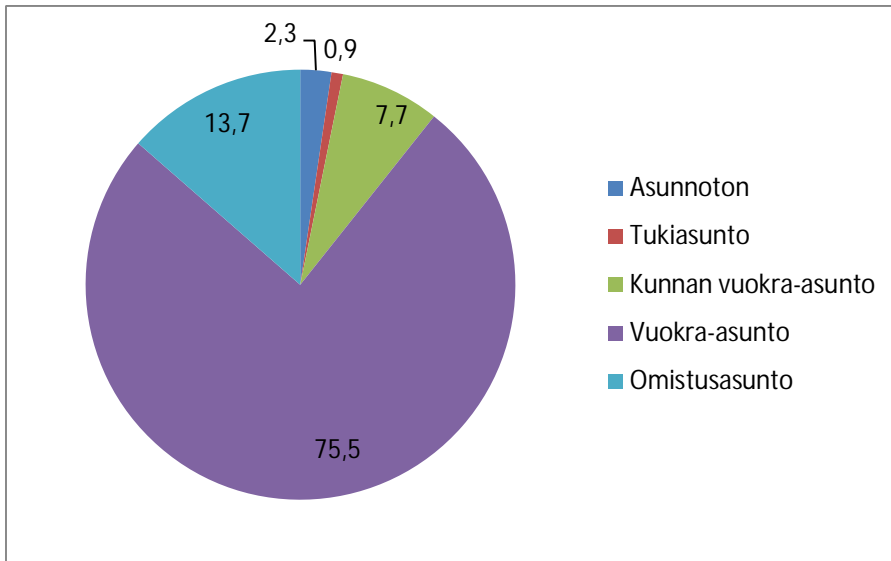

KUVIO 4. Vastaajien työtilanne, % (N=341)

Ikäryhmittäin eniten työttömiä tai lomautettuja oli ikäluokassa 36–45-vuotiaat (61 %) ja ikäluokassa 46–55-vuotiaat (57 %). Mutta nuorimmistakin ikäluokista lähes puolet oli työttömiä/lomautettuja. Eläkeläisiä oli nuorinta, alle 25-vuotiaat, ikäluokkaa lukuun ottamatta kaikissa ikäryhmissä.

Kaikki yli 65-vuotiaat olivat eläkkeellä ja 56–65-vuotiaistakin eläkkeellä oli 44 %. Ikäryhmästä 36–45-vuotta eläkkeellä oli 21 %, 26–35-vuotiasta lähes yhtä paljon eli 19 % ja 26–35-vuotiaista 11 %. Se, mikä oli nuorempien ikäryhmien eläkkeellä olon syy, ei selviä kyselystä.

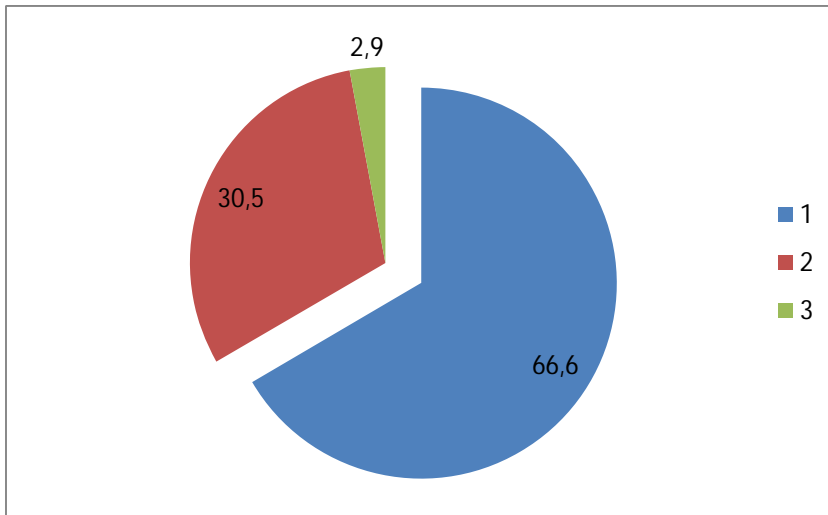

KUVIO 5. Vastaajien asumismuoto, % (N=346)

Suurin osa, noin 83 % asui vuokra-asunnossa tai kunnan vuokra-asunnossa. Kaikki vastaajat eivät osanneet tehdä eroa kunnan tai muun vuokra-asunnon välillä, joten kunnan vuokra-asunnon osuus voi todellisuudessa olla suurempi. Vuokralla asuminen oli tyypillisin asumismuoto kaikissa ikäryhmissä. Omistusasunnossa asuvia (13,7 %) oli eniten vanhimmassa, yli 65-vuotiaitten ikäryhmässä, joista runsas kolmasosa asui omistusasunnossa. Asunnottomia vastaajista oli 2,3 % ja tukiasunnossa asuvia n. 1 %.

Kotitalouden kokoa mitattiin kysymällä aikuisten ja lasten lukumäärää. Lasten lukumäärä jouduttiin joissakin tapauksissa muuttamaan koodatessa tyhjäksi, koska kysymystä oli ilmeisesti tulkittu väärin ja merkitty kotitalouden jäseniksi myös muualla asuvat aikuiset lapset. Näin esimerkiksi, kun kyseessä oli muutoin yhden tai kahden yli 65-vuotiaan vanhuuseläkeläisen talous.

Suurin osa ruoka-avun hakijoista oli yhden aikuisen kotitalouksia (66,6 %), kahden aikuisen kotitalouksia oli noin 30 % ja kolmen tai useamman aikuisen kotitalouksia vajaa 3 %. Sellaisia yhden aikuisen kotitalouksia, joissa ei ollut lapsia, oli vastaajista puolet.

KUVIO 6. Kotitalouden aikuisten määrä, % (N=341)

Kaikkiaan 101 vastaajalla eli 29 %:lla oli kotitaloudessa asuvia lapsia. Lapsiperheiden määrän vähyys selittyy ruoanhakijoiden painottumisessa vanhimpiin ikäryhmiin. Kyselypaikoilla lapsia näkyi ruoanhakijan mukana harvoin.

Lasten lukumäärä vaihteli yhdestä kuuteen. Yhden lapsen perheitä oli kaikkiaan 10,2 % koko aineistosta, kahden lapsen perheitä 9,6 % ja kolmen tai useamman lapsen perheitä 9,1 %.

Kaikista lapsiperheistä yhden huoltajan perheitä oli peräti 49,5 %. Kahden aikuisen lapsiperheitä oli 43,5 % ja kolmen aikuisen lapsiperheitä 6,9 %. Yksinhuoltajuus näyttää olevan merkittävä huono-osaisuutta lisäävä tekijä tämänkin aineiston perusteella. Vuoden 2011 tulonjakotilaston mukaan yksinhuoltajia on pienituloisissa suhteellisesti enemmän kuin koko väestössä. Yksinhuoltajia on koko väestössä hieman alle viisi prosenttia, mutta pienituloisista vajaat kahdeksan prosenttia. (Tilastokeskus 2011.) Tämän perusteella voi päätellä, että yksinhuoltajuus on merkittävä syy aineelliselle puutteelle ja myös ruoka-avun tarpeelle.

3.2 Koettu hyvinvointi

Ruokajakelussa kävijöiden elämänlaatua ja elintasoa selvitettiin kysymällä tyytyväisyyttä omaan elämään, elintasoon sekä henkiseen ja fyysiseen terveyteen viimeisen kuukauden aikana. Sen lisäksi kysyttiin myös, oliko henkilö tuntenut itsensä yksinäiseksi, masentuneeksi tai nälkäiseksi. Vaihtoehdot vastauksissa olivat ”jatkuvasti”, ”melko usein”, ”joskus” ja ”hyvin harvoin”. Vastausvaihtoehtoa ”ei lainkaan” ei ollut.

Toisessa kysymyksessä esitettiin väittämiä, jotka liittyivät huono-osaisuuden kokemukseen, luottamukseen, avun saamiseen, tulevaisuudennäkymiin sekä päihdeongelmiin.

Ehkä yllättävästi, suurin osa (66 %) vastaajista on jatkuvasti tai ainakin melko usein tyytyväinen elämäänsä. Hyvin harvoin tyytyväisiä elämäänsä on vain kahdeksan prosenttia vastaajista.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna, tyytyväisimpiä olivat iäkkäimmät vastaajat (yli 65-vuotiaat), joista 38 % vastasi olevansa jatkuvasti tyytyväisiä elämäänsä. Tämä johtunee iän tuomasta sopeutumisesta olosuhteisiin. (Vrt. Saari et al. 2012, 13.) Nuorimmassa ikäluokassa (alle 25-vuotiaat) jatkuvasti elämäänsä tyytyväisten osuus oli pienin, seitsemän prosenttia.

"Elämästä mä tykkään tosi paljon, mutta toimeentulo ja monet muut asiat on ihan huonosti."

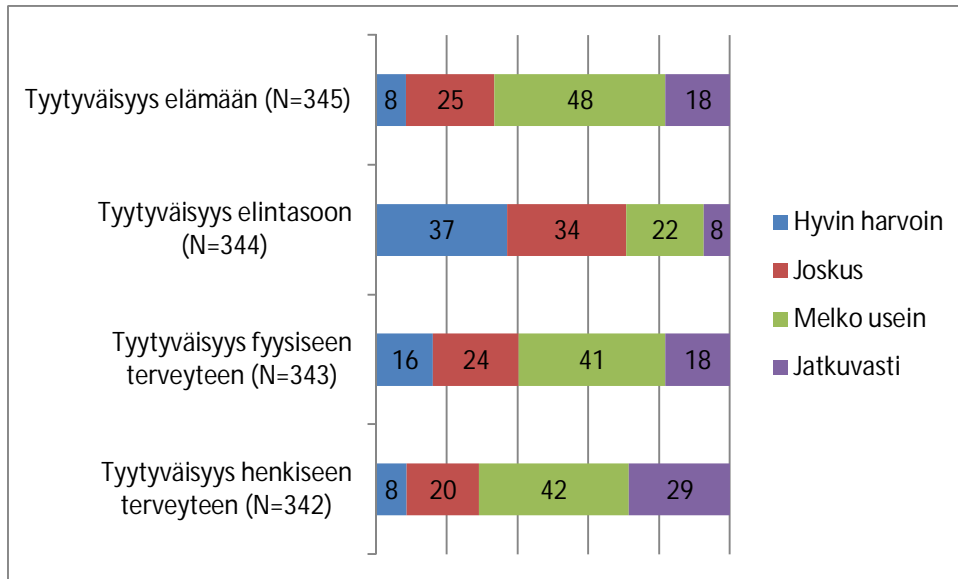
Vaikka elämään ollaankin tyytyväisiä, elintasoon ei olla. "Hyvin harvoin" vastanneiden osuus on lähes 40 %. Tyytymättömmimpiä elintasoonsa olivat 46–65-vuotiaat. Jälleen tyytyväisimpiä elintasoonsa olivat yli 65-vuotiaat. Ikäryhmien väliset erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkittäviä, ainoastaan oireellisia.

Fyysiseen terveyteen tyytyväisiä oli jatkuvasti 18 % ja melko usein 41 %. Hyvin harvoin tyytyväisiä fyysisen terveytensä suhteen oli 16 %.

Henkisen terveyden suhteen oltiin tätäkin tyytyväisempiä. Peräti 29 % oli jatkuvasti tyytyväisiä ja vain kahdeksan prosenttia valitsi vaihtoehdon hyvin harvoin.

Ikäryhmittäisessä tarkastelussa fyysiseen terveyteen harvemmin tyytyväisiä olivat yli 65-vuotiaat (28 % "hyvin harvoin") ja eniten tyytyväisiä 26–35-vuotiaat (25 % "jatkuvasti"). Mutta vähän ehkä yllättävästi myös vanhimmassa ikäryhmässä 23 % oli sellaisia, jotka olivat jatkuvasti tyytyväisiä terveyteensä.

Henkisen terveyden suhteen ikäryhmällä oli erittäin merkittävä tilastollinen vaihtelu. Tässäkin vanhin ikäluokka oli selkeästi henkisesti hyvinvoivin (54 % valitsi vaihtoehdon "jatkuvasti"). Vähiten henkistä hyvinvointia oli kokenut ikäryhmä 35–46-vuotiaat, joista 38 % valitsi vaihtoehdon "hyvin harvoin" tai "joskus".

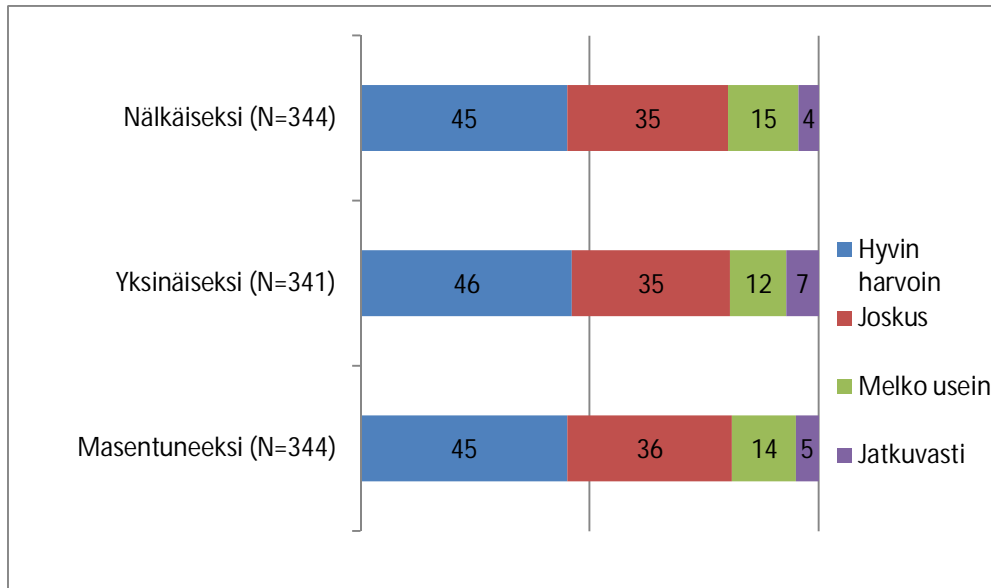

KUVIO 7. Tyytyväisyys elämään, elintason sekä fyysiseen ja henkiseen terveyteen viimeisen kuukauden aikana, %

Hyvinvoinnin kokemus elintason heikkoudesta huolimatta yllättää, mutta tulos on samansuuntainen pääkaupunkiseudun tulosten suhteen, jossa prosentuaaliset jakaumat ovat samankaltaisia (Turunen et al. 2012, 12). Mistä tulokset kertovat? Siitä, että elämä halutaan nähdä positiivisesti, vaikka elintaso on heikko, vai että oma tilanne halutaan esittää parempana kuin se on - sekä muille että ehkä myös itselle?

Kysymykseen, oletko viimeisen kuukauden aikana tuntenut itsesi masentuneeksi, 19 % valitsi vaihtoehdon ”jatkuvasti” tai ”melko usein”. Lähes puolet (45 %) oli kokenut masennusta hyvin harvoin. Yksinäisyyden kokemisen suhteen vastaukset olivat lähes samat, samoin nälän kokemisen suhteen.

”Kyllä kai ihminen normaalisti päivän aikana välillä tuntee itsensä nälkäiseksi mutta ei minulla ruoasta puute ole ollut, jos sitä tarkoitetaan.”

KUVIO 8. Masentuneisuus, yksinäisyys ja nälkäisyys viimeisen kuukauden aikana, %

Masennuksen kokeminen oli käänteisessä suhteessa ikään. Kun nuorimmassa ikäryhmässä (alle 25 vuotta) masentuneeksi hyvin harvoin kokeneita oli 29 % vastaajista, oli yli 65-vuotiaitten joukossa tällaisia jo 62 %. Mutta jatkuvasti masentuneeksi itsensä kokeneita oli kuitenkin kaikissa ikäryhmissä, keskimäärin viisi prosenttia (minimi kaksi – maksimi kahdeksan prosenttia). Osuus oli suurin vanhimmassa ikäryhmässä, mutta erot ikäryhmien välillä olivat pieniä.

Yksinäisyyden kokemisen suhteen ikäryhmittäiset jakaumat olivat lähes tasaiset, eikä tässäkään ollut tilastollisesti merkittävää eroa vaikka yksinäisyyden kokeminen ”jatkuvasti” tai ”melko usein” lisääntyi iän kasvaessa. Alle 36-vuotiaista kukaan ei kokenut yksinäisyyttä jatkuvasti. Eniten jatkuvasti itsensä yksinäiseksi kokevia oli ikäryhmässä 56–65-vuotta (15 %).

Vastausten perusteella voi päätellä, että koettu hyvinvointivaje kohdistuu nimenomaan elintason. Mutta vajaa viidesosa vastaajista kokee itsensä nälkäiseksi, masentuneeksi ja/tai yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti.

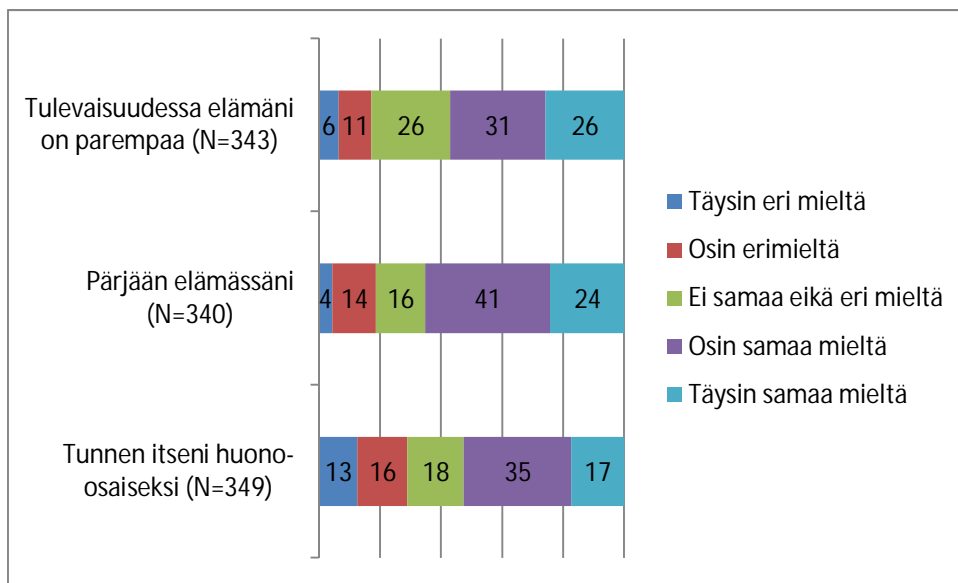
Tyytyväisimpiä hyvinvointiinsa ovat yli 65-vuotiaat. Sukupuoli tai ikä ei kuitenkaan näytä tällä ulottuvuudella olevan mikään merkittävä erotteleva taustatekijä, sen enempää kuin koulutustasokaan.

3.3 Huono-osaisuus ja luottamus

Kokemusta huono-osaisuudesta sekä luottamuksesta omaan pärjäämiseen ja tulevaisuuteen kysyttiin väittämällä, jossa vastaaja otti kantaa, miten samaa tai eri mieltä väitteen kanssa on.

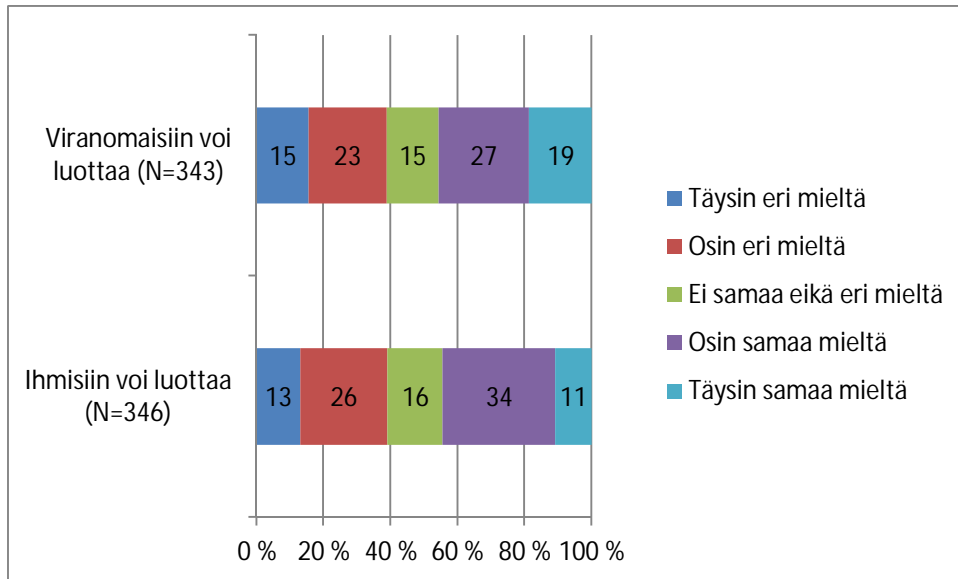
Vastaajista yli puolet, 52 %, oli väittämän ”tunnen itseni huono-osaiseksi” kanssa täysin tai osin samaa mieltä. Väittämän kanssa eri mieltä oli 29 %. Vastauksen jakauma on yhden prosenttiyksikön erolla sama kuin pääkaupunkiseudun tuloksissa (Turunen et al. 2012, 13).

Suurin osa koki myös pärjäävänsä elämässään (65 %) ja vain 18 % ei kokenut näin.

KUVIO 9. Usko parempaan tulevaisuuteen ja elämässä pärjäämiseen sekä tunne huono-osaisuudesta, %

Parempaan tulevaisuuteen uskoi 57 % vastaajista, 17 % sen sijaan ei uskonut elämänsä paranevan. Noin neljäsosa vastaajista ei osannut arvioida elämäntilannettaan tulevaisuudessa. Tulevaisuuden usko oli vahvinta nuorimmissa ikäryhmissä ja usko hiipui tasaisesti iän kasvaessa. Alle 25-vuotiaista 85 % luotti parempaan tulevaisuuteen täysin tai osittain, vanhimmassa ikäryhmässä näin koki 47 %. Ikäryhmä vaikutti tulevaisuususkoon tilastollisesti erittäin merkittävästi.

KUVIO 10. Luottamus viranomaisiin ja muihin ihmisiin, %

Luottamusta mitattiin kahdella väitteellä luottamuksesta viranomaisiin ja luottamuksesta muihin ihmisiin. Viranomaisiin luotetaan varsin hyvin, 46 % vastaajista oli väitteen kanssa täysin tai osin samaa mieltä. Epäluottamusta viranomaisiin koki 38 % vastaajista, näistä 15 % oli väitteen kanssa vahvasti eri mieltä.

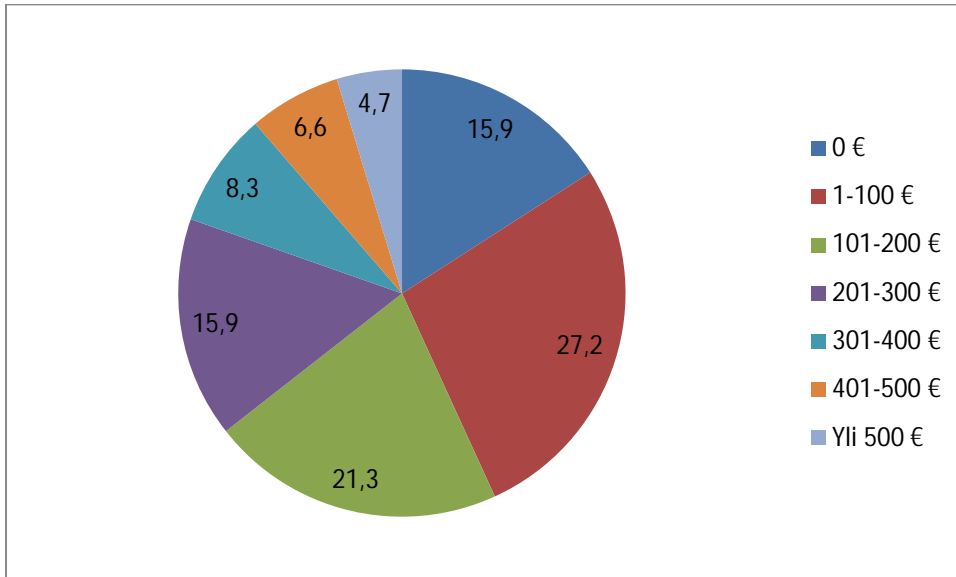
Muihin ihmisiin luotettiin yhtä vahvasti, 45 % oli väitteen kanssa samaa mieltä. Epäluottamusta koki 39 %, ja heistä 13 % vahvimmin. Muun maan kansalaiset luottivat muihin ihmisiin enemmän kuin suomalaiset, mutta luottamuksessa viranomaisiin ei ollut eroa kansalaisuuden kanssa.

Ikä oli käänteisessä suhteessa luottamukseen muihin. Luottamus muihin ihmisiin väheni iän myötä. Ero oli tilastollisesti merkittävä. Sitä vastoin luottamuksella viranomaisiin ei ollut yhteyttä ikään.

Koulutustaustalla ei puolestaan ollut merkitystä luottamukseen, ei myöskään työtilanteella, asumismuodolla tai tulojen määrällä.

3.4 Toimeentulo ja kokemukset avun saannista

Toimeentuloa mitattiin kysymällä kotitalouden käytettävissä olevia tuloja pakollisten menojen jälkeen sekä väittämällä siitä, miten kokee tulojensa riittävän.

KUVIO 11. Kotitalouden käytettävissä olevat tulot kuukaudessa pakollisten asunto-, ruoka- yms. menojen jälkeen, % (N=301)

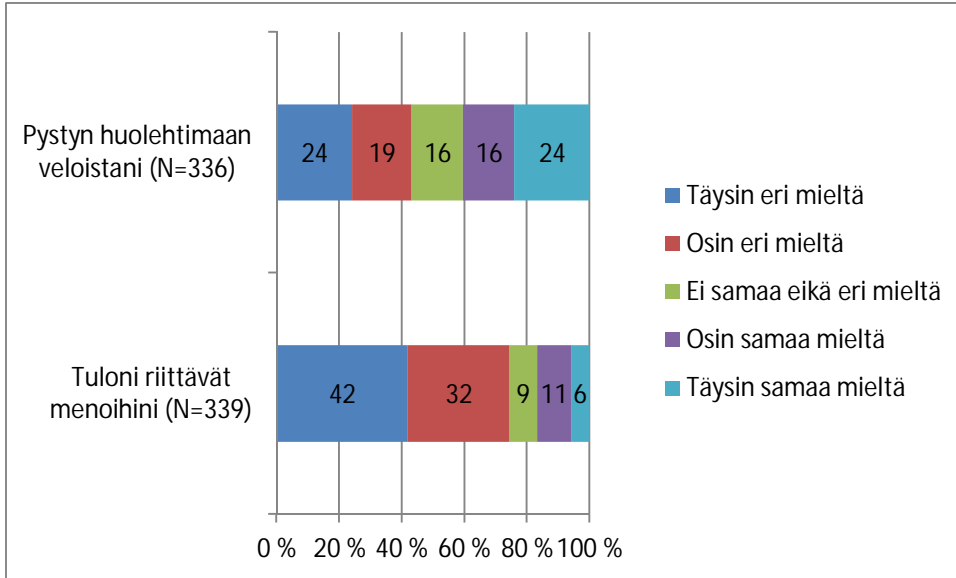
Kysymys kotitalouden käytettävissä olevista tuloista oli hankala ja osa vastaajista kirjoitti ensin lomakkeeseen kaikki nettotulonsa. Vastaus pyrittiinkin tarkistamaan vielä lomakkeen palautuksessa, mikäli tulojen arvio oli poikkeuksellisen suuri. Siitä huolimatta on oletettavaa, että osassa lomakkeista käytettävissä olevien tulojen arvio on suurempi kuin todellinen luku. Tulot myös vaihtelevat kuukausittain.

”Riippuu kuukaudesta, onko ollut työkeikkaa yhtään ja onko pitänyt maksaa lääkärilaskuja”

Noin 43 %:lla käytettävissä olevat tulot kuukaudessa pakollisten menojen jälkeen olivat 100 € tai vähemmän. Noin 16 % ilmoitti, ettei pakollisten menojen jälkeen jää käyttöön mitään tai tulot menevät jopa miinukselle. Vajaa viidesosa ilmoitti käytettävissä oleviksi tuloikseen 101–200 € kuukaudessa. Yli 200 € kuukaudessa jäi käyttöön noin neljäsosalla vastaajista, mutta kuten edellä on todettu, todellinen osuus lienee tätä pienempi.

Subjektivistista kokemusta siitä, miten tuloilla selviytyy selvitetiin väittämällä ”tuloni riittävät menoihini” ja ”pystyn huolehtimaan veloistani”.

KUVIO 12. Kokemuksia toimeentulosta, %

Odotetusti suuri osa vastaajista (74 %) koki, etteivät tulot riitä menoihin.

”Kaikki mänöö, mikä tuloo”

”Työmarkkinatuen ja sosiaalituen jälkeen, mitä jää!”

Vastaajista 17 % ei kuitenkaan kokenut näin.

Ikäryhmittäin nuorimmalla, alle 25-vuotiailla, oli eniten vaikeuksia selviytyä menoistaan. Heistä 83 % oli väitteen kanssa täysin tai osin eri mieltä. Parhaiten menoistaan kokivat selviytyvänsä yli 65-vuotiaat. Eläkeläiset selviytyvät vastaajista parhaiten, eniten vaikeuksia oli kotona olevilla, työttömillä/lomautetuilla, opiskelijoilla sekä ehkä yllättäen osa- tai määräaikaisesti töissä olevilla.

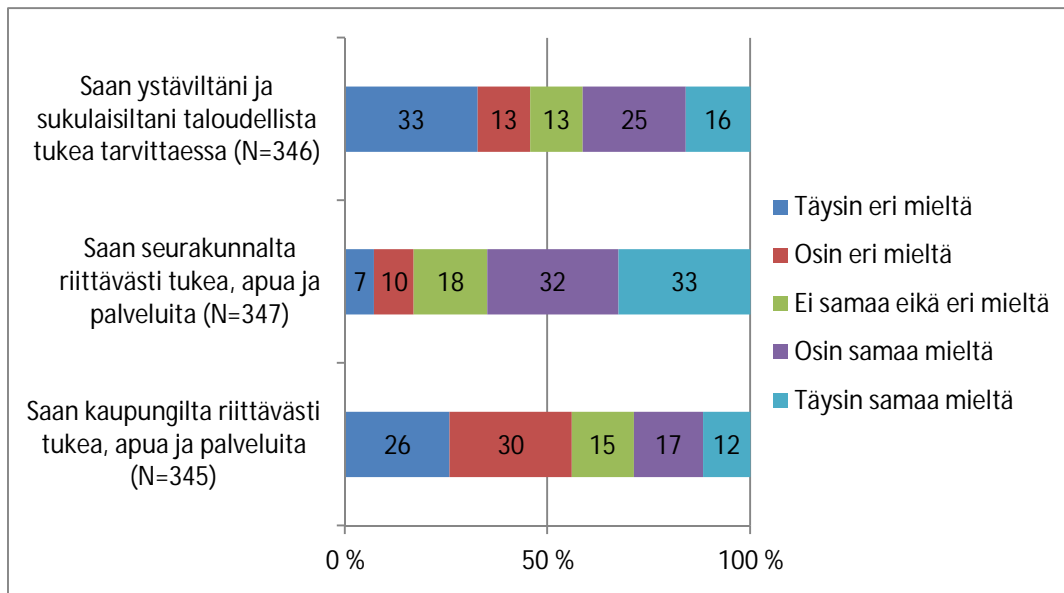
Vajaa kolmasosa vastaajista koki pystyvänsä huolehtimaan veloistaan, mutta yli 40 % piti sitä vaikeana.

Yksi vastaaja oli kirjoittanut lomakkeeseen, ettei ”ole velkoja”. Kysymyslomakkeessa ei ollut tällaista vaihtoehtoa, mikä on voinut vaikuttaa siihen, että vastaajista 16 % ei osannut ottaa asiaan kantaa.

Miten vastaajat kokivat saaneensa tukea tarvittaessa eri tahoilta? Tätä selvitettiin kolmella eri väittämällä. Kaupungin tuen koki riittäväksi 29 %, kun taas seurakunnan avun koki riittäväksi 65 % vastaajista (”täysin tai osin samaa mieltä” – vaihtoehdon valinneet). Täysin samaa mieltä väittämän kanssa oli kaupungin avun riittävyydestä 12 %, kun taas seurakunnan osalta lähes kolminkertaisesti, 33 %. Tulos on odotettu, koska vastaajien enemmistö oli RuokaNyssen ja Adventtiseurakunnan jakelupisteissä käyviä.

Luottamus siihen, että saa tarvittaessa tukea sukulaisilta ja ystäviltä, jakaantui. Tukeen luotti 41 % vastaajista, mutta toisaalta 46 % oli vastakkaista mieltä.

Sosiaalisen verkoston tukeen luottivat eniten nuorimmat ikäryhmät eli 35-vuotiaat tai nuoremmat, joista noin 60 % oli väitteen kanssa täysin tai osittain samaa mieltä. Nuorimmat ikäryhmät myös luottivat muihin ihmisiin enemmän ja kokivat vähiten yksinäisyyttä, kuten on todettu aiemmin.

KUVIO 13. Kokemuksia tuesta ja avusta sosiaaliselta verkostolta, seurakunnalta tai kaupungilta, %

3.5 Toimeentuloturvaetuedet ja palvelut

Viimeisen kahden kuukauden aikana toimeentulotukea oli saanut 48 % eli lähes puolet vastaajista. Toimeentulotukea hakeneista 14 % ei ollut saanut myönteistä päätöstä tai ei ollut saanut sitä vastaushetkeen mennessä. Toimeentulotuen pitkät käsittelyajat aiheuttivat kritiikkiä.

"Kaupunki rikkoo räikeesti lakia, mä laitan sen tähän."

"Valitusajat kohtuuttomia sossulla, eivätkä saa seurauksia tästä!!!"

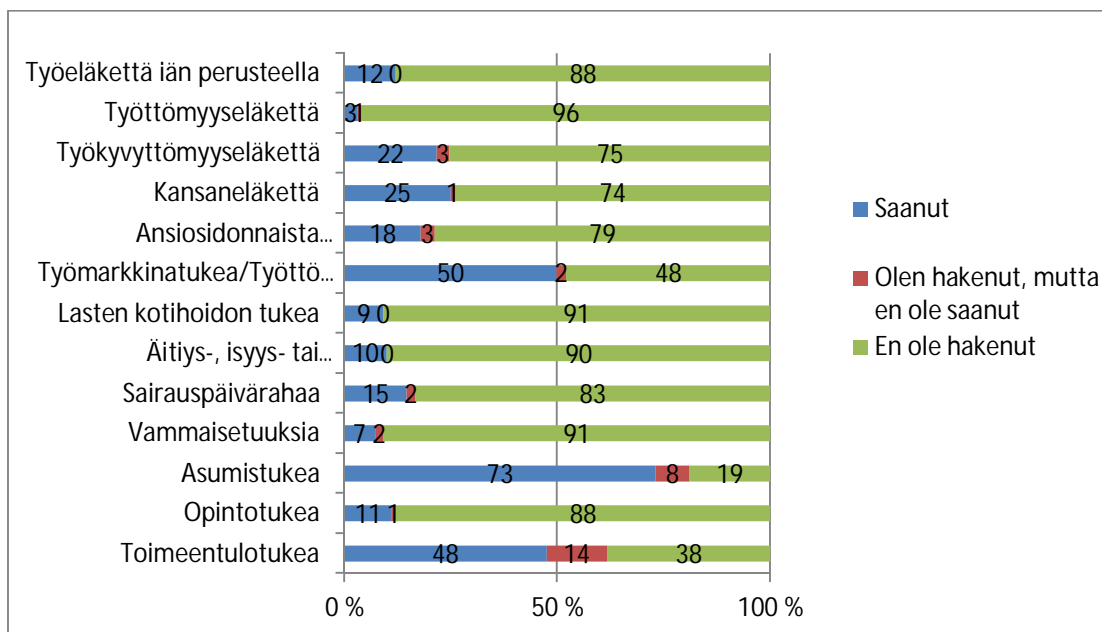
Perusturvan pettäminen, tavalla tai toisella, on osaksi syynä ruoka-avun tarpeeseen. Eräs hakija kertoi, että hänestä oli tullut vasta äskettäin ruoka-avun saaja. Ennen hän oli pyörittänyt talouttaan hyvin rahallisesti, mutta sitten muutamien kriisien jälkeen hänen taloutensa oli romahtanut. Nykyään ruoka-avun saaminen oli hänelle pärjäämisen kannalta tärkeää.

Työmarkkinatukea tai työttömyysturvan peruspäivärahaa sai 50 % vastaajista ja kaksi prosenttia oli hakenut, muttei saanut tätä tukea. Eläkemuodoista yleisin oli kansaneläke, jota sai 25 % vastaajista, työkyvyttömyyseläkettä sai 22 % ja työeläketä iän perusteella 12 %. Työttömyyseläkkeellä oli kolme prosenttia vastaajista.

Yleisin tukimuoto oli asumistuki, jota sai 73 % vastaajista, ja sitä oli hakenut kahdeksan prosenttia, muttei ollut saanut.

Kuviossa (14) on esitetty kaikki vastaukset, jolloin ”ei ole hakenut” - vastausluokka on suurin siksi, että esimerkiksi kansaneläkettä saava ei hae opintotukea tai työttömyysturvaetuksia. Oleellista tuloksissa ovat tukea saaneet ja tukea hakeneet, mutta torjutuksi tulleet.

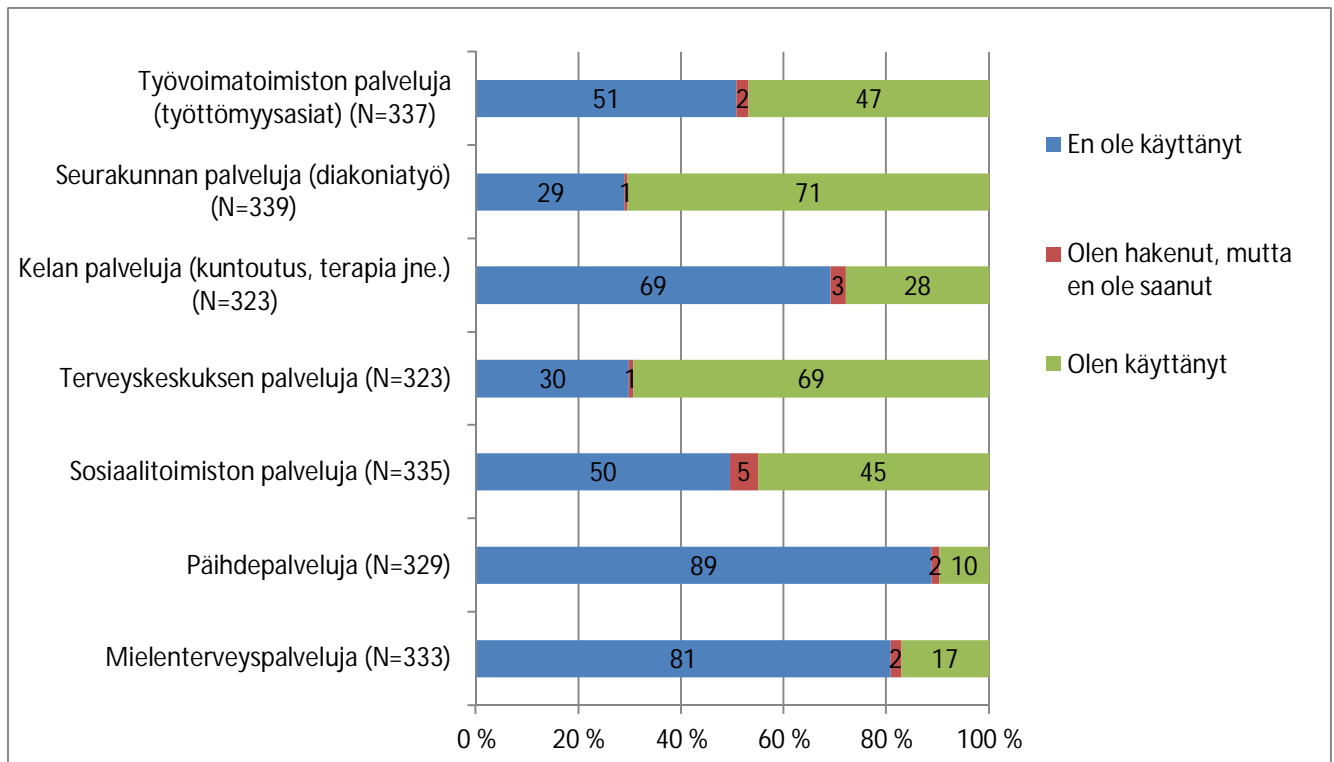
Suurimman osan ruoka-apua hakeneiden asiakkaitten saamista tulonsiirroista muodostavat työmarkkinatuki/työttömyysturvan peruspäiväraha, toimeentulotuki sekä erilaiset eläkkeet sekä asumistuki. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin pääkaupunkiseudun ja Kuopion ruoka-apatutkimuksissa. (Saari et. al., 2012, 26 & Turunen et al., 2012, 15).

KUVIO 14. Toimeentuloturvaetudet viimeisen kahden kuukauden aikana, %

Tulonsiirtojen lisäksi selvitettiin käytettyjä kunnan, seurakunnan ja Kelan palveluja viimeisen kahden kuukauden aikana.

Eniten vastaajat olivat saaneet seurakunnan palveluja (71 %), mikä on odotettu tulos, koska RuokaNysse ja adventtiseurakunnan ruoka-apu ovat seurakuntien toimintaa. Toiseksi eniten oli käytetty terveyskeskuksen palveluja (69 %). Työvoimatoimiston palveluja oli saanut 47 % ja sosiaalitoimiston palveluja 45 % ruoka-avun hakijoista. Kelan palveluja oli käyttänyt 28 % ja mielenterveystoimiston palveluja 17 %. Eniten ”torjutuksi” olivat hakijat tulleet sosiaalitoimistossa, jonka osalta viisi prosenttia ilmoitti hakeneensa palveluja niitä kuitenkaan saamatta. Muiden palveluitten osalta prosenttiosuus vaihteli yhden ja kolmen prosentin välillä.

KUVIO 15. Palvelujen käyttö viimeisen kahden kuukauden aikana, (%)

Päihteiden osuutta kysyttiin myös väittämällä ”minulla on ongelmia päihteitten (kuten alkoholin tai huumeiden) käytössä. Väittämän kanssa oli täysin tai osin samaa mieltä 16,7 % vastaajista, mutta päihdepalveluja käytti vain 10 % vastaajista.

Masentuneisuuden kokemuksia oli ollut jatkuvasti tai melko usein 18,9 % vastaajista. Vastaavasti mielenterveystoimiston palveluja oli käyttänyt lähes sama määrä, 17 % vastaajista. Lisäksi kaksi prosenttia oli hakenut, muttei ollut saanut palveluja.

3.6 Kokemukset ruoanjakelusta

Ruoanjakelun käytännöt vaihtelevat eri avun tarjoajien välillä. RuokaNyssen apuun tarvitaan ruokakassiin oikeuttava kortti diakonilta, adventtiseurakunnan apua saa todistamalla vähävaraisuutensa jakelupaikalla ja Kaksi Denaria ry:n ruoka-apua voi tulla hakemaan kuka tahansa tarvitseva.

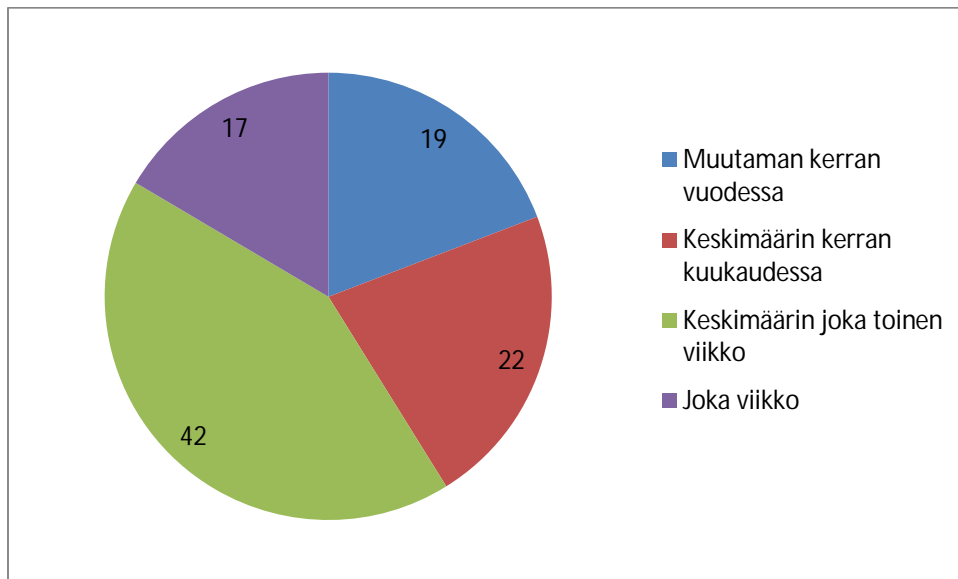
Tampereella ei ole erikseen jakelupaikkoja opiskelijoille, lapsiperheille tai liikuntarajoitteisille kuten pääkaupunkiseudulla. Hartaushetki kuuluu Kaksi Denaria ry:n käytäntöön, mutta siihen ei ole kuitenkaan pakko osallistua.

Kyselyssä selvitettiin ruoanhaun säännöllisyyttä, sitä kenelle ruokaa haetaan ja haetaanko ruokaa useammasta paikasta. Tämän lisäksi kysyttiin kokemuksia ruoanjakelun järjestelyjen toimivuudesta ja ruoan laadusta. Ruoanjakelun kokemista häpeällisenä tai toisaalta ruokajonoissa toteutuvaa yhteisöllisyyttä kysyttiin myös.

Ruoka-apu on monille vastaajille säännöllistä. Kaikkiaan 59 % haki ruokaa vähintään joko toinen viikko. Harvemmin, noin kerran kuukaudessa ruokaa haki 22 % ja lähes saman verran, 19 %, vain muutaman kerran vuodessa. Kyselyn suorittamisen aikaan muutama totesi olevansa ensimmäistä kertaa hakemassa.

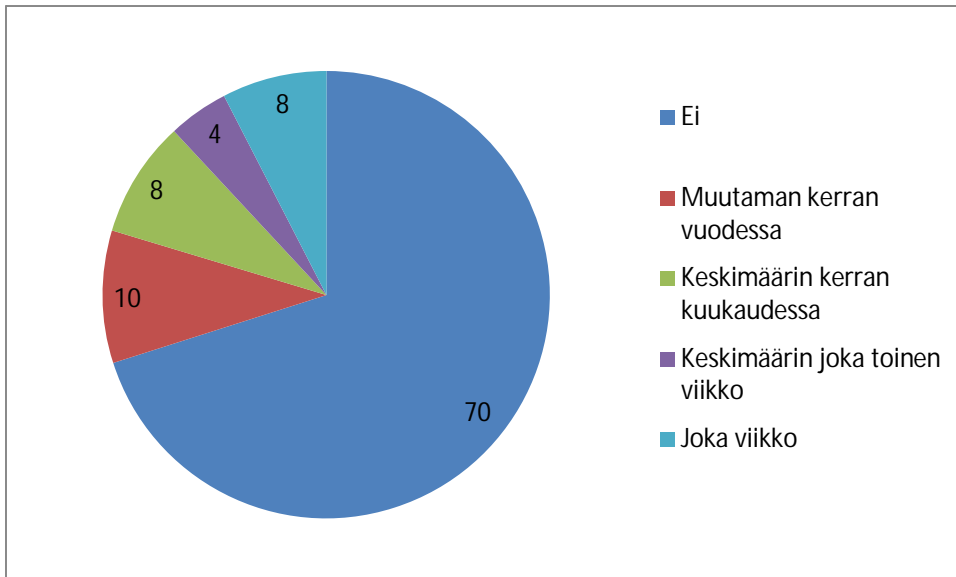
"Ensimmäinen kerta, muttei varmaan viimeinen"

"En mä oo koskaan aikaisemmin kuullut tästä mitään. Oon siksi hakenut vasta pari kertaa."

KUVIO 16. Ruokajakelupaikan asiakkaana viimeisen vuoden aikana, % (N=333)

Valtaosa vastaajista kävi vain yhdessä ruokajakelupisteessä (69 %). Joka tai joka toinen viikko myös jossain toisessa ruokajakelupisteessä kävi 12 % vastaajista.

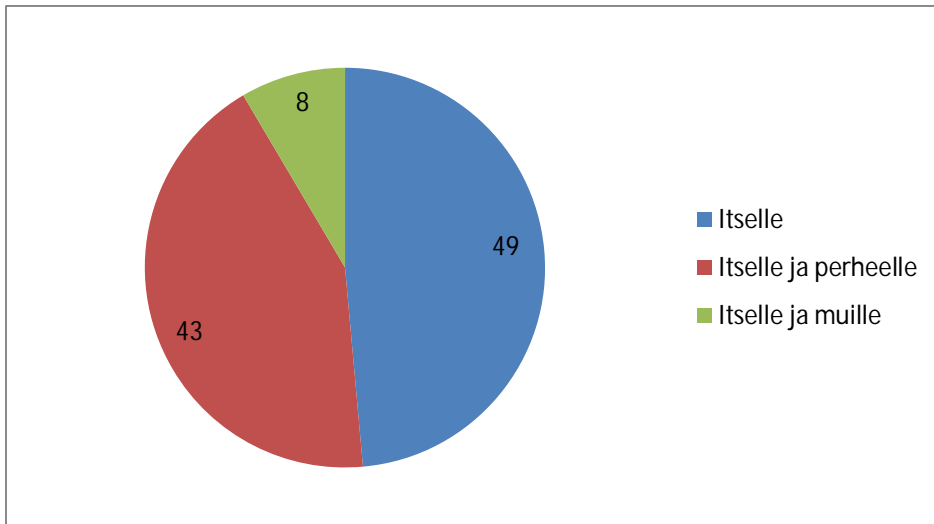

KUVIO 17. Käynti muissa ruokajakelupisteissä, % (N=344)

Noin puolet vastaajista haki ruokaa vain itselle (49 %), mikä selittyy yksin asuvin suurella määrällä (N=175, joista 52 % miehiä). Itselle ja perheelle haki ruokaa 43 % sekä itselle ja muille kahdeksan prosenttia vastaajista.

"Lapsenlapset on käymässä, niille myös tulín ruokaa hakemaan"

"En voi täyttää nyt, kun oon hakemassa tyttärelle ja sen perheelle. Mäkin saan (ruoka-apua), mutta en tällä kertaa, kun kasseja on vähennetty."

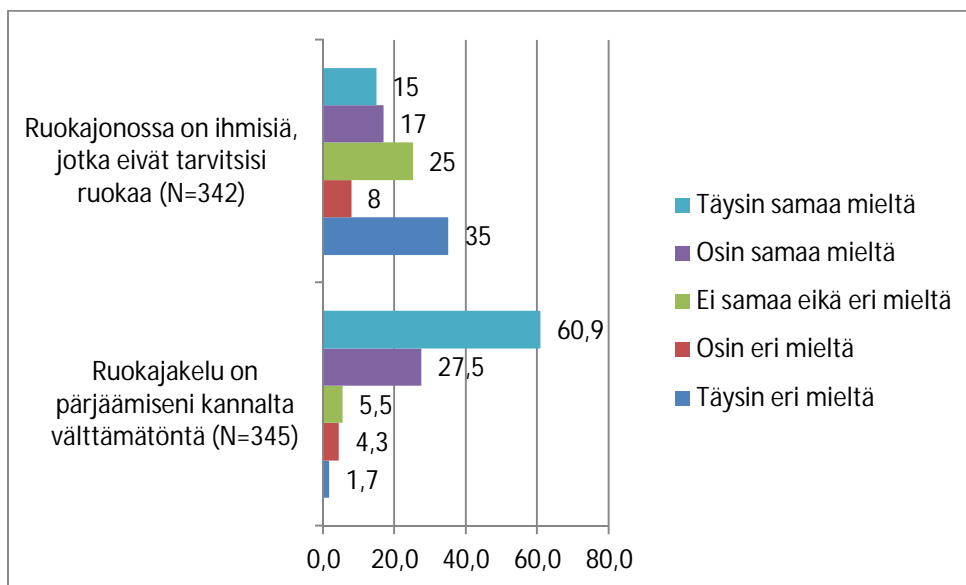

KUVIO 18. Kenelle hakee ruokaa?, % (N=342)

Suurimmalla osalle vastaajista (89 %) ruoka-apu on välttämätöntä pärjäämisen kannalta mutta 6 % ei kokenut sitä välttämättömäksi. Tärkeintä ruoka-apu on kahdelle vanhimmalle ikäryhmälle, yli 56-vuotiaille, joista yli 95 % oli väitteen ”ruoanjakelu on pärjäämiseni kannalta välttämätöntä” kanssa osin tai täysin samaa mieltä. Nuorimmista (alle 25-vuotiaat) näin koki vain 33 %. Tämä näkyi myös siinä, että opiskelijoille ruoka-apu oli vähemmän merkityksellistä kuin muille ryhmille. Välttämättömyyden kokemus kasvoi systemaattisesti ikäryhmittäin.

”Kaikki täällä tarttee tätä.”

”Emmää ny täällä ihan oikeesti käy jos ei tarvi.”

KUVIO 19. Kokemuksia ruoka-avun välttämättömyydestä itselle ja muille, % (N=345)

Muiden ruoka-avun hakijoiden suhteen oltiin enimmäkseen sitä mieltä, että ruokajonossa on apua tarvitsevia ihmisiä, sillä 43 % vastaajista oli täysin tai osin eri mieltä väitteen ”ruokajonossa on ihmisiä, jotka eivät tarvitsisi ruokaa” kanssa. Neljäsosa vastaajista ei osannut ottaa kantaa asiaan ja kolmasosa oli sitä mieltä, että väitteessä on jotain perää.

Ruoka-apuun liittyi myös negatiivisia ja häpeän tunteita. Vastaajista 30 % ei halunnut, että naapurit tai sukulaiset näkevät, että hakee ruokaa.

"No ei kai kukaan halua, että sut nähdään tässä jonossa."

Mutta 48 %:lle asialla ei ollut merkitystä.

"Mulle on ainakin ihan sama, jos joku naapuri näkee."

"Mitä välii sillä on jos joku näkee, että mää käyn täällä?"

Ja jollekin ruoanjakelusta avun hakeminen oli sosiaalitoimistoa parempi vaihtoehto:

"Sossuun me ei mennä nöyryyttään itteemme."

Nöyryyttäväksi ruoan hakemisen koki 33 % vastaajista ja 55 %:lla tällaisia tuntemuksia ei ollut. Naiset tunsivat avun hakemisen vähän useammin nöyryyttäväksi kuin miehet. Muiden taustamuuttujien suhteen ei eroja ollut. Kyse on henkilökohtaisesta kokemuksesta ja tilanteesta.

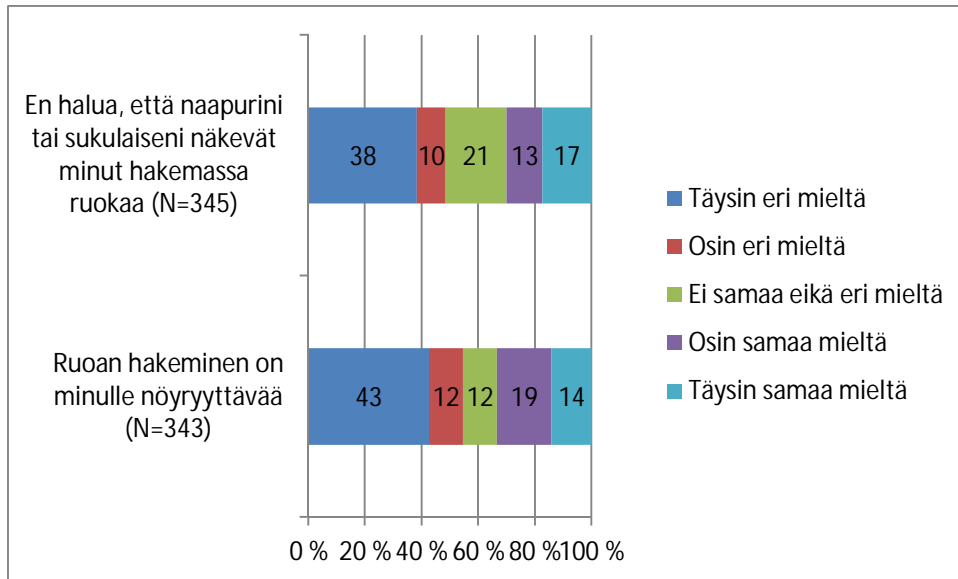
"Pistäkää sinne ylös, että eihän se mukavaa ole täällä ruokajonossa olla."

"Helvetin nöyryyttävää!"

"Alussa tää oli tosi nöyryyttävää, mutta ei enää."

Avun hakemisen häpeä lievenee kokemuksen myötä. Tähän vaikuttanee se, että ruokajonossa näkee myös, ettei ole ongelmassaan yksin. Kohtalotoverien tapaaminen leipäjonossa voi vaikuttaa myös siihen, että oma tilanne ei enää tunnukaan niin pahalta. Vastaavia tuloksia on saanut Siiki haastattellessaan Helsingin Myllypuron leipäjonossa olleita (2008, 153-154).

KUVIO 20. Kokemus ruoanhakemisesta nöyryyttävänä tai häpeällisenä, %

Valtaosa vastaajista oli tyytyväisiä ruoanjakelun järjestelyihin (80 %).

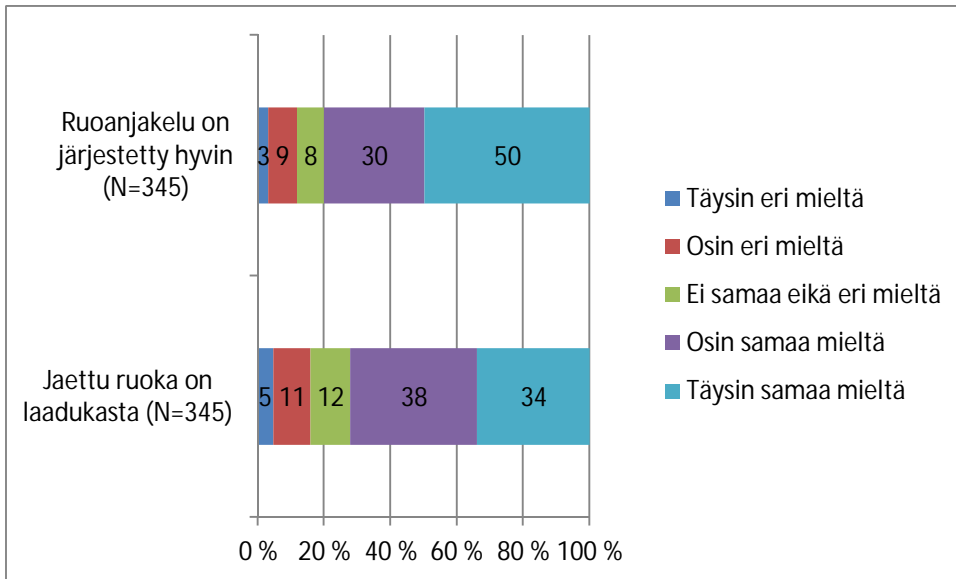
"Tää on Tampereen paras paikka".

Parantamisen varaa jakelussa oli 12 %:n mielestä. Yksi ehdotus jakelun parantamiseen RuokaNyssen osalta koski jakelupaikkojen sijaintia sekä liikuntarajoitteisten mahdollisuuksia parantamista.

"Muuten hyvin järjestetty mutta jakelupaikat liian kaukana. Liikuntarajoitteisten vaikea päästä."

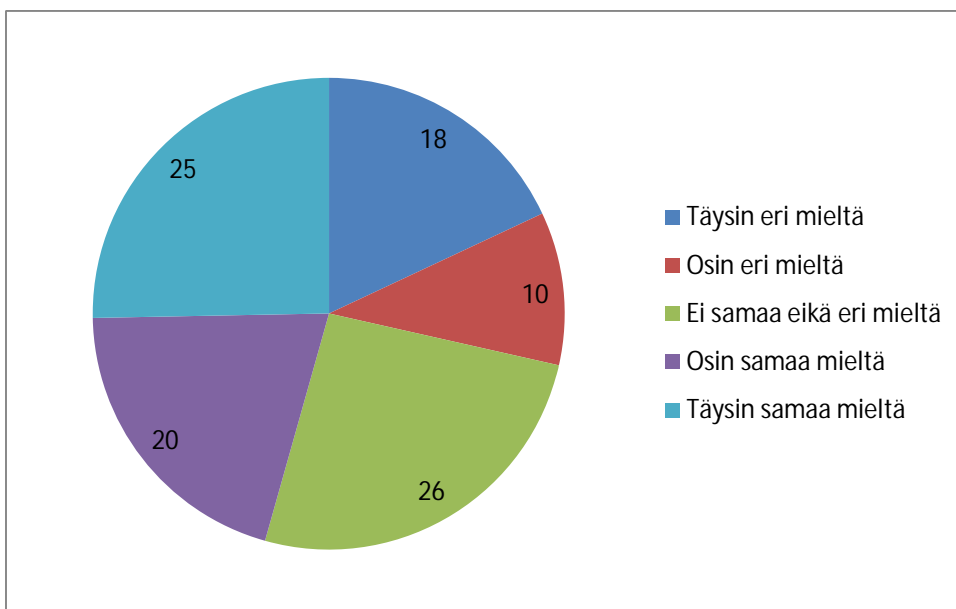
"Nää jonot on liian pitkiä."

Jaetun ruoan laatuun oltiin hyvinkin tyytyväisiä (72 %) ja 16 % toivoi siihen parannusta.

KUVIO 21. Tyytyväisyys ruokajakeluun, %

Ruoanhaku on osalle myös sosiaalinen ja yhteisöllinen tapahtuma. Neljäsosalle ruoka-avun hakijoista muiden ihmisten tapaaminen ruokajonossa oli tärkeää ja viidesosa oli osittain samaa mieltä. Lähes viidesosa oli toisaalta täysin vastakkaista mieltä eikä muitten ihmisten tapaamisella ollut merkitystä lainkaan. Kaikkiaan 45 % koki ruokajonon sosiaalisena tapahtumana ja 38 % ei näin tehnyt. Vastaajista 10 % ei ottanut väitteeseen kantaa.

KUVIO 22. Muiden ihmisten tapaaminen ruokajonossa on minulle tärkeää, %

Yhteisöllisyys näkyi konkreettisimmin Kahdessa Denarissa, jossa aamupäivästä tulleet näyttivät tuntevansa toisensa hyvin ja tunnelma oli hyvin yhteisöllinen.

Muutamit lämmittivät isoa uunia ja tarvittaessa hierottiin kipeää selkää. Ihmiset puhuivat paljon ja mielellään. Puheensorina oli iltapäivällä jonottaessakin jatkuva.

Adventtiseurakunnan jonossa näytti olevan myös joitakin, jotka tunsivat toisensa ennestään ja vaihtoivat kuulumisia.

RuokaNyssen pysäkeillä tunnelma vaihteli. Useimmiten ihmiset lähtivät paikalta heti, kun olivat ruokakassinsa saaneet ilman mitään kontaktia muihin ruokavun hakijoihin.

4 KAIKKEIN HUONO-OSAISIMMAT?

Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti eroja eri jakelupaikkojen vastausten välisiä eroja. Lisäksi pyritään etsimään vastausta siihen, ketkä ovat ruoka-avun huono-osaisimmat asiakkaat eli sellaiset, joilla heikko elintaso yhdistyy muihin hyvinvoinnin puutteisiin.

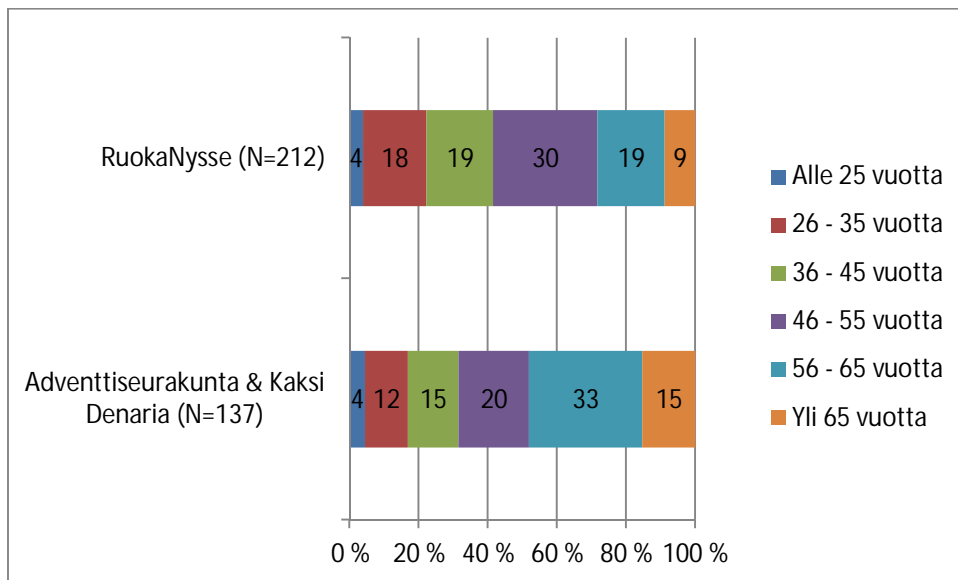
4.1 Eroja eri jakelupaikkojen välillä

Kun tutkimusta alettiin tehdä, oltiin kiinnostuneita Tampereen kaupungin taholta myös siitä, miten RuokaNyssen ruoka-avun saajat ja muiden, ei etukäteisarvioitiin pohjautuvan ruoka-avun saajat eroavat toisistaan.

Ristiintaulukoimalla toisaalta RuokaNyssen vastaajat (N=213) ja Tampereen adventtiseurakunnan ja Kaksi Denaria ry:n (N=139) vastaajat voidaan saada kuvaa ryhmien välisistä tilastollisesti merkityksellisistä eroista.

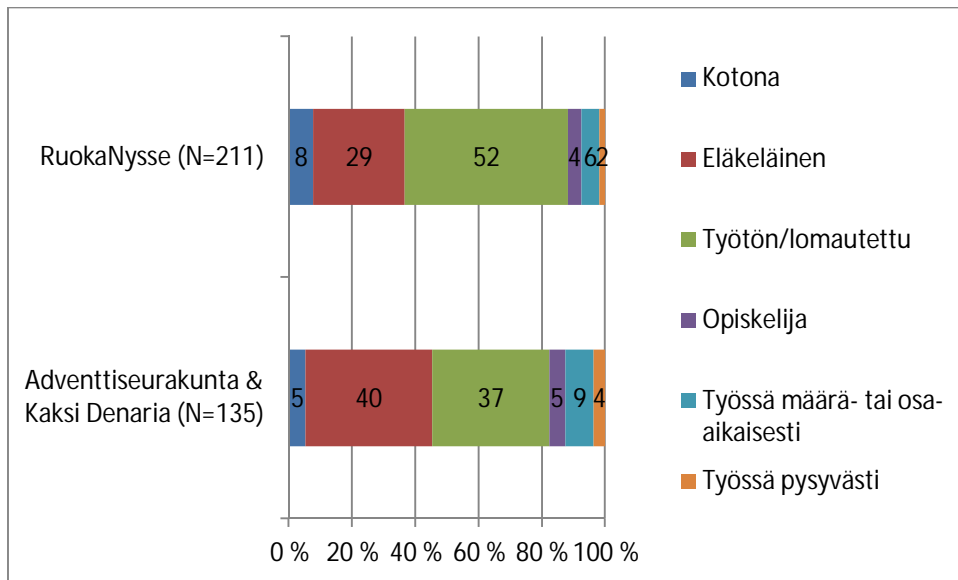
Sukupuolijakauman suhteen eivät ruoka-avun hakijat eronneet toisistaan. Suhteessa eniten muun maan kansalaisia oli adventtiseurakunnan vastaajissa (13 % vs. 6 % muissa kyselypaikoissa), mutta ero ei ollut tilastollisesti merkittävä.

Ikäryhmittäin hakijoissa oli eroja siten, että RuokaNyssen vastaajat olivat keskimäärin nuorempia kuin muissa paikoissa.

KUVIO 23. Vastaajien ikäjakauma eri kyselypaikoilla, %

Koulutustaustassa ei ollut eroja eri kyselypaikoissa. Lähes puolella oli lukio- tai ammattikoulutausta, noin kolmasosalla kansa- tai peruskoulutausta ja noin 20 %:lla korkeakoulutausta.

KUVIO 24. Vastaajien työtilanne kyselypaikoittain, %

RuokaNyssen vastaajissa oli eniten työttömiä tai lomautettuja (52 % vs. 37 %), kun taas Tampereen adventtiseurakunnan ja Kaksi Denaria ry:n ruoanhakijoissa oli enemmän eläkeläisiä (40 % vs. 29 %). Adventtiseurakunnan jakelussa oli eniten opiskelijoita (10 %) kun muissa paikoissa heitä oli kahdesta neljään prosenttia.

Koetun hyvinvoinnin lähes merkitsevä tilastollinen ero oli vastauksissa kysymykseen tyytyväisyydestä elintason. RuokaNyssen vastaajat olivat vähemmän tyytyväisiä kuin adventtiseurakunnan tai Kahden Denarin vastaajat. Sen sijaan RuokaNyssen vastaajat kokivat vähemmän yksinäisyyttä kuin muut.

RuokaNyssen asiakkaissa oli suhteessa enemmän sellaisia, jotka eivät kokeneet kykenevänsä huolehtimaan veloistaan (51 %) kuin muissa kyselypaikoissa (31 %). Ero oli tilastollisesti merkitsevä.

Saatujen tulonsiirtojen suhteen ei ollut eroja kyselypaikkojen vertailussa, lukuun ottamatta ikäjakaumasta johtuvaa eroa työeläkettä saavien suuremmasta määrästä muualla kuin RuokaNyssessä. Melkein merkitsevä ero oli siinä, että RuokaNyssessä oli enemmän toimeentulotukea saavia (53 %) verrattuna muihin jakelupaikkoihin (39 %). Samoin RuokaNyssen asiakkaat saivat useammin asumistukea, äitiys-, isyys- tai vanhempainpäivärahaa ja lasten kotihoidon tukea kuin adventtiseurakunnan tai Kahden Denarin ruoanhakijat. Nämä erot se-

littyvät myös ikärakenteella, asumistuen suhteen siksi, että vanhimmissa ikäluokissa oli myös eniten omistusasunnoissa asuvia.

Palvelujen saannin suhteen ei ollut tilastollisesti merkittäviä eroja lukuun ottamatta sitä, että RuokaNyssen asiakkaat käyttivät enemmän seurakunnan palveluja, ymmärrettävästi, koska kävivät ainakin Nyssessä.

Ruoanjakelua koskevissa kysymyksissä ei myöskään ollut tilastollisesti merkittäviä eroja lukuun ottamatta sitä, että väitteen ”muiden ihmisten tapaaminen ruokajonossa on minulle tärkeää” kanssa oli enemmän samaa mieltä muut kuin RuokaNyssen asiakkaat (55 % vs. 41 %). Tämä tulos vahvistaa sitä kyselijöiden tekemää havaintoa, että erityisesti Kahdessa Denarissa ruoanhakijoista osa tunsi toisensa ja kyseli toistensa vointia. Myös adventtiseurakunnan jonossa juteltiin ja vaihdettiin kuulumisia.

Päätelmänä tästä tarkastelusta voi todeta, että ennako-oletus siitä, että RuokaNyssen diakoniatyöntekijän arvioon perustuvassa ruoka-avussa ja muissa ruokajakelupakoissa kävijöiden välillä olisi taustaan tai huono-osaisuuden kokemukseen liittyviä merkittäviä eroja, ei todentunut. Ruoka-apu on välttämätöntä ja sitä hakevat hyvin monenlaiset ihmiset, paikasta riippumatta. Monikanavaisuus ruoka-avussa palvelee sitä, että jokainen tarvitseva löytää oman paikkansa.

4.2 Huono-osaisimmat ruoka-avun saajat

Jotta saataisiin tarkempi kuva huono-osaisimmista ruoka-avun hakijoista, tarkasteltiin vastaajaryhmiä, jotka olivat valinneet kysymyksiin huono-osaisuuden kokemuksesta, ruoka-avun välttämättömyydestä sekä psyko-sosiaaliseen tilaan liittyvistä kysymyksistä kaikkein negatiivisimman vaihtoehdon.

Itsensä huono-osaiseksi kokeneet ja ruoka-apua pärjäämisen kannalta välttämättömänä pitävät

Ensiksi tarkasteltiin erikseen sellaisia henkilöitä, jotka olivat valinneet väittämästä ”tunnen itseni huono-osaiseksi” vaihtoehdon ”täysin samaa mieltä” sekä samanaikaisesti väittämästä ”ruoanjakelu on pärjäämiseni kannalta välttämätöntä” myös vaihtoehdon ”täysin samaa mieltä”.

Koko aineistossa tällaisia henkilöitä oli yhteensä 49 eli 14 %. Heistä valtaosa kävi hakemassa ruokaa RuokaNyssessä (65 %) vaikka muiden jakelupaikkojen asiakkaita kuului tähän ryhmään. Ikäryhmistä nuorimmissa ja vanhemmissa tällaisia henkilöitä oli vähiten. Suurin osa tähän joukkoon kuuluvista oli iältään 46–55-vuotiaita (38 %) tai 56–65-vuotiaita (29 %).

Useimmat olivat yhden aikuisen kotitalouksia (73 %). Lapsiperheitä joukosta oli 27 %, joista yksinhuoltajia peräti puolet.

Tästä ryhmästä yli puolella, 53 %, jäi kuukaudessa pakollisten menojen jälkeen käytettäväksi enintään 100 €. Tyypillisesti tulot muodostuivat toimeentulotuesta, työmarkkinatuesta/työttömyysturvan peruspäivärahasta tai eläkkeistä sekä

asumistuesta. Työtilanne oli 90 %:lla vastanneista joko eläkeläinen tai työn/lomautettu. Opintotukea saavia tässä ryhmässä oli 11 %.

Nämä tulokset vahvistavat kuvaa siitä, että huono-osaisuus liittyy ennen muuta työmarkkina-asemaan ja yksinäisyyteen. Ryhmään kuului yhtä paljon miehiä kuin naisia ja koulutustaustaltaan enemmistö oli lukio- tai ammattikoulun suorittaneita.

Ruoka-avussa joka viikko käyvät henkilöt

Aineistosta tarkasteltiin tarkemmin myös henkilöitä, jotka käyvät ruoanjakelupisteessä joka viikko. Näitä oli koko aineistossa 58 henkilöä eli 16,5 %.

Suurin osa tästä ryhmästä oli eläkeläisiä (48 %) tai työttömiä/lomautettuja (34 %). Eniten vastaajia kuului ikäryhmään 56–65-vuotiaat (29 %), mutta ryhmässä oli kaikkiin ikäryhmiin kuuluvia. Tästä ryhmästä 55 %:lla jäi muuhun kuin pakolliseen kulutukseen kuukaudessa 100 € tai vähemmän. Työmarkkinatuki tai työttömyysturvan peruspäiväraha (48 %) ja toimeentulotuki (40 %) olivat tämänkin ryhmän pääasialliset toimeentulomuodot asumistuen lisäksi. Sukupuolijakauma oli tasainen eikä koulutustausta poikennut yleisestä koulutustaustajakaumasta merkittävästi.

Eniten ruoka-apua usein saavia oli Kahden Denarin asiakkaissa, mikä johtuu siitä, että jakelua järjestetään kolmena päivänä viikossa. Osa muiden jakelupaikkojen asiakkaista käy myös toisissa ruokajakelupisteissä, kuten aiemmin on jo todettu.

Henkisesti huono-osaisimmat

Kolmanneksi tarkasteltiin vielä ryhmää, joka oli käyttänyt mielenterveys- tai päihdepalveluja viimeisen kahden kuukauden aikana tai oli kokenut itsensä masentuneeksi ”jatkuvasti”. Tällaisia henkilöitä oli aineistossa kaikkiaan 81 (23 %), eniten jälleen RuokaNyssen asiakkaissa.

Ikäryhmistä vähiten joukkoon kuului nuorimpia (alle 25-vuotiaita) ja vanhimpia (yli 65-vuotiaita). Muiden ikäryhmien edustajia oli joukossa tasaisesti. Jälleen suurin osa oli työttömiä/lomautettuja tai eläkeläisiä, vuokralla asuvia yhden aikuisen kotitalouksia. Lapsiperheitä joukossa oli neljäsosa eli hieman vähemmän kuin koko aineistossa, jossa lapsiperheitä oli kolmasosa. Käytettävissä olevien tulojen määrä kuukaudessa pakollisten menojen jälkeen oli 40 %:lla 100 € tai vähemmän. Sukupuolijakauma oli verraten tasainen, miehiä vähän enemmän (52 %) kuin naisia (48 %).

Näitä, edellä kuvatulla tavalla määriteltyjä huono-osaisia, oli vastaajien joukossa noin viidennes. Näillä henkilöillä pienituloisuus tai sosiaaliturvan varassa eläminen, kokemus huono-osaisuudesta, ruoka-avun välttämättömyys ja henkinen pahoinvointi tai päihteiden käyttö kumuloituvat. Tulos on alustavaan tarkasteluun perustava, mutta yhtenevä aiempien huono-osaisuuteen liittyvien tutkimusten kanssa. (Esim. Vaarama et al. 2010.)

5 TULOSTEN TARKASTELUA

Ruoka-avusta on monenlaisia käsityksiä ja ennakkoluuloja, joka johtuu siitä, että ruoka-avun hakijoista on tehty lähinnä laadullista tutkimusta. Mielikuvat leipäjonoista ja niissä kävijöistä muodostuvat lähinnä tiedotusvälineiden kautta. Kallion pitkät jonot Veikko Hurstin säätiön jakaessa ruokaa tulevat useimmalle ensimmäisenä mieleen. Tampereellakin on leipäjonoja, kuten muualla, mutta keitä siellä käy?

Tampereella toteutettu ruoka-apatutkimus antaa kuvaa siitä, millaisia ruoka-apua hakevat henkilöt ovat ja mikä on heidän taustansa, kokemuksensa hyvinvoinnista, palveluista ja ruoka-avusta.

Tutkimuksen toteuttamisen mahdollisti yhteistyö ruoka-avun toimipaikkojen kanssa. Vastausprosentti kohosikin verraten korkeaksi (noin 43 %). Ruokaa jakavat toimijat sekä avunsaajat suhtautuivat tutkimukseen myönteisesti ja halusivat osallistua siihen. Tämä kertoo siitä, että kertomisen ja kuulemisen tarvetta on. Tutkimuksen tavoitteena on nostaa esiin ruoka-apua saavien tilanne ja ääni ja sitä kautta vaikuttaa toiminnan kehittämiseen jatkossa. Tavoitteena on myös herättää keskustelua siitä, mikä on ilmaisruoanjakelun paikka suomalaisessa yhteiskunnassa ja rooli perusturvan paikkaajana.

Kyselyyn vastasi kaikkiaan 352 henkilöä. Tyypillisimmin ruoka-avun saaja Tampereella on työtön, lomautettu tai eläkeläinen, useimmiten keski-ikäinen tai vanhempi henkilö. Noin puolet vastaajista on yksin eläviä aikuisia, lapsiperheitä joukossa on vajaa kolmannes. Lapsiperheistä yhden huoltajan perheitä oli puolet, mikä kertoo siitä, että lapsiperheköyhyys kasautuu erityisesti tähän ryhmään.

Ruoka-avussa on sekä miehiä että naisia, suomalaisia ja muun maan kansalaisia. Noin puolet ruoka-avun saajista on suorittanut toisen asteen koulutuksen (lukio- tai ammattikoulu), mutta noin viidesosalla on korkea-asteen koulutus. Koulutustaso ei näytä suojaavan ruoka-avun tarpeelta. Opiskelijoita on joukossa pieni määrä, mutta ruokapankkien oman näkemyksen mukaan osuus on kasvussa.

Enemmistön ruoka-avun saajan tulot muodostuvat toimeentulotuesta, asumistuesta ja/tai työmarkkinatukea tai työttömyysturvan peruspäivärahasta. Erilaisia eläkkeitä saavia on noin kolmannes. Ruoka-apua hakevat käyttävät paljon erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluja, mutteivät suinkaan kaikki.

Ruoka-avun saajia yhdistää ennen muuta tuloköyhyys ja työelämästä syrjässä oleminen.

Ruoka-apu on suurimman osan vastaajista pärjäämisen kannalta välttämätöntä. Lähes kaksi kolmannesta haki ruokaa vähintään joka toinen viikko. Tämä kertoo jotain siitä, että ruoka-avun tarve on monelle säännöllistä ja jatkuvaa, ei vain väliaikaista.

Ruoka-apu koetaan osin häpeällisenä ja nöyryyttävänä, mutta monet ovat myös jo tottuneet tilanteeseen eivätkä enää ainakaan kerro kokemastaan häpeästä. Osalle ruoanhaku on myös sosiaalinen tilanne.

Huolimatta aineellisesta puutteesta ja tyytymättömyydestä elintasoon, useimmat ruoka-avun saajat ovat kuitenkin suhteellisen tyytyväisiä elämäänsä ja hyvinvointiinsa. Yksinäisyyttä, masentuneisuutta ja nälkää koetaan, muttei siinä määrin kuin ehkä olettaisi. Voi myös olla, ettei tätä haluta myöntää, ehkei edes itselle.

Ruoka-apu eri muodoissaan toteutettuna näyttäytyy tutkimuksen perusteella monelle välttämättömänä ja arvostettuna palveluna. Suurin osa on tyytyväisiä ruoka-avun järjestelyihin ja jaetun ruoan laatuun. Voi miettiä, mistä nämä ihmiset saisivat avun, jollei ruoka-apua järjestettäisi? Osa heistä ei ehkä täytä toimeentulotuen saantikriteereitä ja osa ei halua mennä sosiaalitoimistoon. Tiedonpuute palveluista ja sosiaaliturvaetuuksista on myös eräs mahdollinen syy ruoka-apuun turvautumiselle.

Se, että Suomessa on leipäjonoja, ja että ruoka-apu on tarpeellista pärjäämiselle, kertoo muun muassa siitä, että perusturvan tasossa sekä erilaisten toimeentuloturva-aukkojen paikkaamisessa on paljon kehitettävää. Kun jokaista etuutta odotetaan ja jokaiselle eurolle on osoite, kuten Siiki kirjoittaa (2008, 151) tutkimuksessaan Helsingin Myllypuron ruokajonosta, on jokaisen etuuden maksun viivästyminen tai käsittelyajan ylitys kohtalokas pärjäämiselle. Samoin käy, kun kuukaudessa onkin terveyskuluja tai muita laskuja enemmän kuin tavallisesti. Ruoka-apu antaa väliaikaista apua kodin talouden kriisitilanteessa, mutta tämänkin tutkimuksen mukaan melko suurelle osalle siitä on muodostunut jatkuva ja säännöllinen selviytymiskeino.

Eräs vastaaja totesi, ”miksi te ette kysy, mikä tähän on johtanut?”. Eräs jatkotutkimuksen aihe onkin selvittää, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet ruoka-avun tarpeeseen. Sosioekonomiset tekijät selittävät tarpeesta jotain, mutta eivät vielä tarpeeksi.

LÄHTEET

- Hiilamo, H., & Pesola, U. & Tirri, Sirpa (2008) Kirkon ruoka-apu. Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J., Lehtelä, K-M. & Silvasti, T. (toim.) Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 105–137.
- Hentilä, E. (2013) Kaksi Denaria ry:n puheenjohtaja. Suullinen tiedonanto 25.3.2013.
- Hänninen, S., Karjalainen, J., Lehtelä, K-M. & Silvasti, T. (toim.) Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karppinen, K. (2012) Tutkijat leipäjonossa. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ruoka-avun hakijoiden profiilista julkaistuun tutkimukseen. Kandidaatintutkielma. Sosiaalipoliittikka. Sosiaalitieteiden laitos. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turun yliopisto.
- Mylläri, K. (2013) Tampereen seurakuntien diakoniakeskuksen diakonisihteeri. Sähköpostitiedonanto 21.3.2013.
- Saari, J., Hämäläinen, L. , Kaitokari, P. & Honkalampi, K. (2012) Kuopion ruokajonot 2012. Hyvinvointi, palvelujen ja tulonsiirtojen käyttö ja ruokajonojen laatu. Kuopion kaupunki: Kuopio.
- Siiki, A-M. (2008) Myllypuron ruokajono – esimerkki hyvinvointiköyhyydestä. Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J., Lehtelä, K-M. & Silvasti, T. (toim.) Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 127–161.
- Silvennoinen, K., Koivupuro, H-K., Katajajuuri, J-M., Jalkanen, L. & Reinikainen, A. (2012) Ruokahävikki suomalaisessa ruokaketjussa. Foodspill 2010–2012 -hankkeen loppuraportti. MTT raportti 41. Tampere: Juvenus Print.
- Sund, L. (2013) ADRA Finland säätiön kotimaan avun koordinaattori. Sähköpostitiedonanto. 26.3.2013.
- Tilastokeskus (2011) Tulonjakotilasto 2011. Pienituloisuus 2011. Helsinki: Tilastokeskuksen verkkojulkaisu. Saatavissa http://www.stat.fi/til/tjt/2011/02/tjt_2011_02_2013-03-20_tie_002_fi.html. Luettu 30.3.2013.
- Turunen, S., Ohisalo, M., Petrovskaja, V. & Tukiala, A-K. (2012) Kuka käy leipäjonossa - Pääkaupunkiseudun ruoanjakotutkimuksen tuloksia. Soccan työpapereita 2012:1. Helsinki: Helsingin kaupunki, Socca Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.
- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (Toim.) (2010) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Yliopistopaino.

Ruoka-apatutkimus 2013

Kyselylomake ja perusjakaumat (%) vastauskohtaisesti.

Ole hyvä ja vastaa kysymyksiin valitsemalla vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa tilannettasi tai kokemuksiasi. Kyselyssä ei kysytä henkilötietoja.

	Jatkuvasti	Melko usein	Joskus	Hyvin harvoin
Tyytyväiseksi elämään	18	48	25	8
Tyytyväiseksi elintasoosi	8	22	34	37
Tyytyväiseksi fyysiseen terveyteesi	18	41	24	16
Tyytyväiseksi henkiseen terveyteesi	29	42	20	8
Masentuneeksi	5	14	36	45
Yksinäiseksi	7	12	35	46
Nälkäiseksi	4	15	35	45

1. Kun ajattelet elämäsi viimeisen kuukauden aikana, oletko tuntenut itsesi
2. Seuraavassa esitetään erilaisia väittämiä. Valitse se vaihtoehto, joka vastaa parhaiten käsitystäsi.

	Täysin samaa mieltä	Osin samaa mieltä	Ei samaa, eikä eri mieltä	Osin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Tunnen itseni huono-osaiseksi	17	35	18	16	13
Pärjään elämässäni	24	41	16	14	4
Ihmisiin voi luottaa	11	34	16	26	13
Viranomaisiin voi luottaa	19	27	15	23	15
Tuloni riittävät menoihini	6	11	9	32	42
Pystyn huolehtimaan veloistani	24	16	16	19	24
Saan kaupungilta riittävästi tukea, apua ja palveluita	12	17	15	30	26
Saan seurakunnalta riittävästi tukea, apua ja palveluita	33	32	18	10	7
Tulevaisuudessa elämäni on parempaa	26	31	26	11	6
Saan ystäviltäni ja sukulaisiltani taloudellista tukea tarvittaessa	16	25	13	13	33
Minulla on ongelmia päihteiden (kuten alkoholin tai huumeiden) käytössä	6	10	12	9	63

3. Seuraavassa luetellaan kunnan, Kelan ja eläkelaitosten tarjoamia palveluja ja tulonsiirtoja. Mitä niistä sinä tai muut perheenjäsenesi on saanut viimeisen kahden kuukauden aikana?

	Olen saanut	Olen hakenut, mutta en ole saanut	En ole hakenut
Toimeentulotukea	48	14	38
Opintotukea	11	1	88
Asumistukea	73	8	19
Vammaisetuuksia	7	2	91
Sairauspäivärahaa	15	2	83
Äitiys-, isyys- tai vanhempainpäivärahaa	10	0	90
Lasten kotihoidon tukea	9	0	91
Työmarkkinatukea / työttömyysturvan peruspäivärahaa	50	2	48
Ansiosidonnaista työttömyysturvaa	18	3	79
Kansaneläkettä	25	1	74
Työkyvyttömyyseläkettä	22	3	76
Työttömyyseläkettä	3	1	96
Työeläkettä iän perusteella	12	0	88

4. Seuraavassa luetellaan kunnan, seurakunnan ja Kelan palveluja. Mitä niistä olet käyttänyt viimeisen kahden kuukauden aikana?

	Olen käyttänyt	Olen hakenut, mutta en ole saanut	En ole käyttänyt
Mielenterveyspalveluja	17	2	81
Päihdepalveluja	10	2	89
Sosiaalitoimiston palveluja	45	5	50
Terveyskeskuksen palveluja	69	1	30
Kelan palveluja (kuntoutus, terapia jne.)	28	3	69
Seurakunnan palveluja (diakoniatyö)	71	1	29
Työvoimatoimiston palveluja (työttömyysasiat)	47	2	51

5. Seuraavassa esitetään erilaisia väittämiä ruoanjakelusta. Valitse se vaihtoehto, joka vastaa parhaiten käsitystäsi

	Täysin samaa mieltä	Osin samaa mieltä	Ei samaa, eikä eri mieltä	Osin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Ruoanjakelu on pärjäämiseni kannalta välttämätöntä.	61	28	6	4	2
Ruoan hakeminen on minulle nöyryyttävää.	14	19	12	12	43
Ruoanjakelu on järjestetty hyvin.	50	30	8	9	3
En halua, että naapurini tai sukulaiseni näkevät minut hakemassa ruokaa.	17	13	21	10	38
Ruokajonossa on ihmisiä, jotka eivät tarvitsisi ruokaa.	15	17	25	8	35
Jaettu ruoka on laadukasta.	34	38	12	11	5
Muiden ihmisten tapaminen ruokajonossa on minulle tärkeää.	25	20	26	10	18

6. Seuraavassa kysytään eräitä taustakysymyksiä sinusta ja mahdollisista kotitalouden muista jäsenistä. Ympyröi sopiva vaihtoehto.

Sukupuoli	Mies 48			Nainen 52		
Kansalaisuus	Suomen kansalainen 93			Muu 7		
Ikä (täysinä vuosi-na)	16-25 4	26-35 16	36-45 17	46-55 26	56-65 25	Yli 65 11
Koulutus	Perus- tai kansakoulu 32		Lukio- tai ammattikoulu 48		Opisto- tai yliopisto 20	
Työtilanne	Töissä pysyvästi 3	Töissä määrä- tai osa-aikaisesti 7	Työtön tai lomautettu 46	Opiskelija 5	Kotona 7	Eläkeläinen 33
Asumismuoto	Omistusasunto 14	Vuokra-asunto 75	Kunnan vuokra-asunto 8	Tukiasunto 1	Asunnoton 2	
Ruokapankin asiakas viimeisen vuoden aikana	Joka viikko 17	Keskimäärin joka toinen viikko 42	Keskimäärin kerran kuukaudessa 22	Muutaman kerran vuodessa 19		
Käyn myös muissa ruuanjakelupisteissä	En 69	Joka viikko 8	Keskimäärin joka toinen viikko 4	Keskimäärin kerran kuukaudessa 8	Muutaman kerran vuodessa 10	
Ruuanhaku	Vain itselle 49		Itselle ja perheelle 43		Itselle ja muille 8	

7. Vastaa seuraaviin kohtiin numeroin.

Kotitalouden jäsenet	Aikuisten lukumäärä: _____	Lasten lukumäärä: _____
Kuinka paljon kotitaloutesi käytössä on kuukaudessa rahaa pakollisten asunto, ruoka- yms. menojen jälkeen? Vastaa sadan euron tarkkuudella: _____ €		

Kiitos vastauksestasi!